

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Filip Čermák

**Signifikantní jevy právní i společenské za doby
vlády císaře Augusta**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.

Katedra právních dějin Právnické fakulty

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. 5. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 109 038 znaků včetně mezer.

V Praze dne 5. 5. 2024

diplomant

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized capital letter 'D' with a horizontal stroke extending to the right, and a smaller, cursive letter 'M' below it.

Obsah

Úvod	5
1. Historický kontext	6
1.1. Oktaviánovy kořeny	6
1.1.1. Otec a děd	6
1.1.2. Julius Caesar a jeho role v životě mladého Gaia Octavia	7
1.2. Cesta k moci	8
1.2.1. Caesarova vražda	8
1.2.2. Bezprostřední následky Caesarova násilného skonu	8
1.2.3. Obsah závěti a obrat v dění	8
1.2.4. První konflikt Gaia Octaviana a Marka Antonia	9
1.2.5. Politické okolnosti vzniku příčin bitvy u Mutiny	10
1.2.6. Bitva a následky Octavianova vítězství	11
1.3. Druhý triumvirát, druhé proskripce	12
1.3.1. Začátek války s Caesarovými vrahy	13
1.3.2. Osvoboditelé nabírají sílu	13
1.3.3. Bitva u Phillip	14
1.3.4. Následky pokoření osvoboditelů a eskalace napětí mezi Antoniem a Octavianem	17
1.3.5. Neptunův syn	18
1.3.6. Začátek principátu: bitva u Actia	19
1.3.7. Augustovo vládnutí.....	20
2. Augustova restrukturalizace armády a zaopatřování veteránů	24
2.1. Armáda	24
2.1.1. Povaha armády za vlády Augusta	24
2.1.2. Vznik pravidelné armády	25
2.1.3. Pozemní armáda	26
2.1.3.1. Výzbroj	27
2.1.3.2. Vstup do armády	29
2.1.3.3. Život legionářů	31
2.1.3.4. Žold	32
2.1.3.5. Odměny	32
2.1.4. Námořní armáda	33
2.2. Veteráni	34
2.2.1. Politika usídlování po bitvě u Filipp.....	34
2.2.2. Nová klientela v Itálii	35
2.2.3. Vyvažování politických nákladů	36
2.2.4. Peníze místo půdy	37
2.2.5. Vedlejší efekty vyvlastnění – mírnění potravinové chudoby a nedostatku pracovních příležitostí	38
2.3. Auxilie	39
2.3.1. Zdroj a výběr mužů pro pomocné jednotky	41
2.3.2. Organizace	43

3. Římská společnost na přelomu republiky	45
3.1. Počet obyvatel	45
3.2. Změny v postavení žen	45
4. Společensky stabilizační legislativa	47
4.1. Rodinné právo	47
4.1.1. Lex Iulia de maritandis ordinibus	49
4.1.2. Lex Iulia de adulteris coercendis	50
4.1.3. Cizoložství a jeho důsledky	51
4.1.4. Lex Papia Poppeae, Augustův cíl tří dětí	53
4.2. Úprava násilí	55
4.2.1. Pozdější nauka a pojem zbraně	56
4.2.2. Členění soukromého a veřejného násilí dle zájmu za Augusta	57
4.2.3. Tresty za veřejné a soukromé násilí	57
4.3. Reformy trestního práva	58
4.3.1. Obecné nastínění dobového kontextu	58
4.3.2. Změny soudů a nová pravidla při posuzování soudci	58
4.3.3. Císařský proces	59
4.3.4. Cognitio extra ordinem	58
4.3.5. Profesionalizace soudců	59
4.3.6. Trestní právo v provinciích	60
4.3.7. Konkrétní trestné činy	61
5. Ekonomika	64
5.1. Prosperita střední třídy, bezpečí zemědělců	64
5.2. Prodej a nákup zboží	65
5.3. Měnová reforma	65
6. Zásadní události během vlády císaře Augusta	66
6.1. Bitva v Teutoburském lese	66
6.2. Narození Ježíše Krista	67
6.3. Tažení na území dnešní České republiky za vlády Augusta	68
Závěr	70
Seznam použitých zdrojů	72
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	74
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	76

Úvod

Gaius Octavius, později světu známý jako Oktavián, je jednou z nejvýraznějších postav dějin nejen západního světa. Jeho vláda úplně změnila nejen samotný Řím, ale i celý vývoj Evropy, a její důsledky, byť po mnohých proměnách, můžeme trasovat až do dnešního dne.

Poté, co Julius Caesar příliš okatě uzurpoval absolutní moc, byl zavražděn prorepublikánskými římskými aristokraty, kteří měli ambici zachovat centrum moci v rukou senátu, nikoliv jednotlivce. Jejich snahy ale nebyly úspěšné, a je to právě do značné míry dílem Augustovým, který se poučil z chyb svého adoptivního otce.

V prvních letech našeho letopočtu byl antický Řím na vrcholu své mohutné dominance. Po letech vyčerpávajících občanských válek, vyvěrajících ze stále více dysfunkčního systému tradiční republiky, byl stabilizován a na jeho území vládl Pax Romanum, do té doby nevídaný a dlouhotrvající mír. Podle odhadů dnešních historiků žila v říši s rozlohou okolo pěti milionů čtverečních kilometrů až čtvrtina celé tehdejší světové populace. Řím se rozpínal, velkolepě budoval, měnil své ústavní uspořádání, reformoval armádu a trestní právo a hledal cesty ke kontrole společenských návyků.

Upevňujícím prvkem rozpívané Říše je ovšem císařská diktatura, která vzešla z dlouhých a krvavých mocenských bojů jako vítězná politická cesta na další staletí. Za většinou těchto kroků tedy stojí přinejmenším jako iniciátor jeden muž – císař Augustus. Muž, který díky adopci svým mocným prastrýcem změnil republiku na císařství poté, co úspěšně prošel léty politických bojů až k absolutní moci pod rouškou ochrany starých tradic. Republika už se v Římě znovu neprobudila. Myšlenky, za které, byť s notnou dávkou alibismu, bojovali jeho sokové Brutus a Cassius, zažívaly svou renesanci až na konci 18. století během Velké francouzské revoluce a americké války za nezávislost a následujícího formování ústavy.

1. Historický kontext

1.1. Oktaviánovy kořeny

Oktaviánův rod pocházel z města Velletri jižně od Říma. Byl zámožný a jeho kořeny sahaly daleko do minulosti, ale nepatřil mezi přední římské rodiny a nehrál významnou roli v politice. Dlouhou historii rodu dokládá Gaius Suetonius Tranquillus v knize *Život Augustův*, kde popisuje, že za vlády Servia Tullia (578 až 535 př. n. l.) byl rod povýšen ze stavu plebejského do stavu patricijského. Časem rodina status ztratila, aby jej později opět nabyla, ovšem po značně dlouhé době, z vůle samotného Caesara.¹ To ovšem rozhodně není naposledy, kdy Julius Caesar velmi významně zasahuje do Oktaviánova života.

1.1.1. Otec a děd

Když se blíže podíváme na dochované informace o bezprostředních předcích Octavia, zjistíme, že jeho děd byl municipálním úředníkem. Během svého života získal pro rodinu nezanedbatelné hmotné zajištění. Jeho otec, Gaius Octavius, na tento úspěch navázal. Poskytoval peněžní půjčky a zastával funkce ve významných úřadech. Během svého života se propracoval o společenskou třídu výše a vrátil rodu jeho bývalé postavení, jak již bylo zmíněno výše, tedy zajistil posun ze stavu jezdeckého do stavu senátorského.² Tím pádem připravil Oktaviánovi kvalitní startovací kariérní pozici, a to z nejvyšší společenské třídy.

Politická cesta Oktaviánova otce byla opravdu velmi slibná. Při přetorské volbě získal nejvíce hlasů a získal úřad. Po přetouře se losem v roce 61 před Kristem stává místodržícím římské provincie Makedonie, kde byl provolán imperátorem.³ Po dvou letech v Makedonii se vydal do Říma, kde se chtěl ucházet o konzulát. Během cesty ale náhle zemřel.⁴

¹ SÜETONIUS, The life of Augustus, odstavec 2

² Tamtéž, 2

³ SHOTTER, David. *Augustus Caesar*. London 2005. s. 2, ISBN 0-415-31936-6

⁴ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013, s. 59 ISBN 978-80-86410-69-2.

1.1.2. Julius Caesar a jeho role v životě mladého Gaia Octavia

Právě po předčasně zesnulém otci dostal budoucí Augustus své jméno, to jest Gaius Octavius. Gaius Octavius přichází na svět 24. září roku 63 př. n. l., a to během konzulátu Marka Tullia Cicerona.⁵ V životě tohoto politika a filosofa sehraje později Gaius Octavius zásadní roli.

Suetonius tvrdí, že když se malý Gaius Octavius narodil, odehrálo se několik výrazných přírodních jevů a dalších znamení.⁶ Ty měly dle tehdejších výkladů naznačovat budoucí světohybnou kariéru tohoto Římana a Oktaviánův pozdější život jim dává za pravdu.

Poté, co jeho biologický otec skoná, vychovává mladého Gaia nevlastní otec Philippus. K Octaviovi, a to je naprosto klíčové pro jeho budoucí kariéru, chová výrazné sympatie bratr jeho babičky. To není nikdo jiný než samotný Julius Caesar. Jejich vztah se prohlubuje s věkem a rostoucí mentální zralostí Octavia. Když dosáhl osmnácti let, slavný strýc jej povolal do Hispánie, aby se k němu připojil během tažení, kde jej měl neustále po ruce, ať už ve svém stanu či voze.⁷ Nicméně vzhledem k zdravotním potížím dorazil Gaius Octavius na území dnešního Španělska až ve chvíli, kdy byla kampaň završena poražením Tita Labiena a Gnaea Pompeia (nejstaršího syna Pompeia Velikého).⁸ Poté poslal Caesar Gaia do Apollónie v Makedonii (dnešní Albánie), aby zde mladík prohloubil své vzdělání a zdokonalil se ve vojenském umění⁹, přičemž Caesar jej odsud zamýšlel později vyzvednout během cesty na východ, kam se vydal na plánované velké tažení proti Getům a Parthům (území dnešního Iránu).¹⁰

⁵ SHOTTER, David. Augustus Caesar. London 2005. s. 2, ISBN 0-415-31936-6

⁶ SUETONIUS. The life of Augustus. Odstavec 94 - 96

⁷ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. Dvojitý pohled na římské dějiny. Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013, odstavec 59, ISBN 978-80-86410-69-2.

⁸ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 11, ISBN 80-7021-688-3

⁹ APPIANOS. Krize římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války). Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ, přeložil Jan BURIAN. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. s. 201 ISBN 80-205-0060-X

¹⁰ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. Dvojitý pohled na římské dějiny. Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013, odstavec 59, ISBN 978-80-86410-69-2.

1.2. Cesta k moci

1.2.1. Caesarova vražda

Událost Caesarovy vraždy, kterou provedli spiklenci přímo na půdě senátu, se odehrála 15. března roku 44 př. n. l. Znamenala zásadní zlom jak pro římskou říši, tak pro Gaia Octavia. Tímto začíná být osud budoucího císaře Augusta a Říma spojen. Mladý aristokrat tou dobou šestý měsíc v Makedonii očekává příjezd svého strýce. Místo toho ale přichází z centra říše zpráva o vraždě jeho prastrýce. Oktavián v reakci na tuto informaci spěchá do Říma, aby zjistil, jaká je skutečná situace. Zároveň odmítá nabídku lokálních centurionů vzít s sebou vojsko pro posílení své pozice.¹¹

1.2.2. Bezprostřední následky Caesarova násilného skonu

„Římané, nesluší se, abych pohřební řeč nad tak významným mužem pronášel já sám, ale spíše by ji měla přinášet celá naše vlast,“ pronášel nanejvýš státnicky Marcus Antonius nad zesnulým tělem Julia Caesara. Kládl důraz a dělal dramatické pauzy především v místech, kde mluvil o tom, že byl Caesar usnesením prohlášen za boha. Protože byl ovšem dohodnut s Markem Brutem a Cassiem, snažil se chytře odvést pozornost od pomsty: *„Je tudíž třeba odvrátit pozornost spíše na přítomnost než na minulost, protože do budoucnosti, pokud ne již teď, nám hrozí velké nebezpečí, že budeme znovu zachvázeni někdejšími sváry a že všechno vznešené, co ve městě ještě zbývá, přijde vniveč. Doprovodme tedy tohoto posvátného muže do světa blažených za zvuků obvyklých hymnů a žalozpěvů.“* I navzdory amnestii byl přítomný lid ale natolik rozrušen, že vypálil radnici a roztrhal na kusy tribuna lidu Cinna. Caesarovi vrazi se mezitím přesunuli na východ.¹²

1.2.3. Obsah závěti a obrat v dění

Po cestě v Brundisiu (jadranský přístav naproti dnešní Albánii) se dozvěděl pro něj zcela klíčové podrobnosti o Caesarově závěti. Jeho prastrýc ji sepsal v září roku 45 př. n. l. a odkazoval v ní Octavianovi tři čtvrtiny svého majetku. Antonius, který rovněž očekával nabytí dědictví, nebyl ustaven za dědice v první linii ani oné jedné zbylé čtvrtiny – ta připadla

¹¹ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 9, ISBN 80-7021-688-3

¹² APPIANOS. Krize římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války). Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ, přeložil Jan BURIAN. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. s. 188, ISBN 80-205-0060-X

dvěma dalším Caesarovým příbuzným. Marcus Antonius byl dědicem až v druhé řadě (podobně jako paradoxně jeden z hlavních vrahů – Marcus Brutus). Přišel by tedy k majetku pouze za hypotetického předpokladu, že by hlavní dědicové nechtěli dědický nápad přijmout. Při čtení závěti vešla tato fakta ve všeobecnou známost. Marcus Antonius byl velmi nepříjemně překvapen, že jako svého dědice ustanovil jeho velmi blízký přítel, tou dobou již bezdětný Caesar, právě Gaia Octavia. Toho zároveň v závěti adoptuje jako svého syna. Dále odkazuje užívání svých zahrad lidu a každému obyvateli města Řím odkázal 75 attických drachem.¹³

Jakkoliv jej Gaiova matka Atie a otčím Philippus od převzetí dědictví odrazovali, nakonec ho stejně přijal a vydal se tím na tažení po divoké mocensko-politicko-vojenské dráze, které na svém konci vede k ultimátní moci nad celým římským impériem.

„Proto jeho božský duch odmítl lidské rady a rozhodl se raději pro nebezpečí spojené s nejvyššími cíli než pro jistotu přízemního života, dal spíše na úsudek svého strýce Caesara než Otčímův a opakoval, že by se rouhal, kdyby se nepovažoval za hodna jména Caesar, když tak rozhodl sám Caesar.“¹⁴

1.2.4. První konflikt Gaia Octaviana a Marka Antonia

Napětí mezi Octavianem a Antoniem po smrti Caesara významně stoupá. Tito dva političtí hráči, oba osoby blízké Caesarovi, a tím pádem oba možní nástupci jeho ohromného mocenského pole, se snaží získat si přízeň jak lidu, tak vlivných elitních skupin. Tato mise se lépe daří Octavianovi. Gaius navíc veřejně prohlásil, že chce potrestat vrahy svého adoptivního otce, Caesara, což u prostého lidu rezonovalo. Dále následoval Caesarův závazek, který písemně stanovovala závěť, a to vyplatit každému příslušníkovi římského městského lidu 300 sesterciů. Marcus Antonius se zdráhal tento krok učinit, kdežto Gaius šel závěti vstříc, a tím si opět získal sympatie občanů. Mimoto koncem července pořádal lidem tak oblíbené hry, a to na počest Caesarova vítězství. Tuto iniciativu přebral od kněžích, kteří

¹³ APPIANOS. Krize římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války). Přeložila Bohumila MOUCHOVÁ a Jan BURIAN. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. s. 187, ISBN 80-205-0060-X

¹⁴ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. Dvojitý pohled na římské dějiny. Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013, odstavec 60, ISBN 978-80-86410-69-2.

sice byli organizací pověřeni, ale nevyvíjeli pro ni dostatečné úsilí.¹⁵ Už tehdy předvedl svou výraznou politickou obratnost – zvládl dělat dohody jak s caesarovci, tak s republikány.

Se sympatiemi davů naopak celkem nezručně nakládal Marcus Antonius. Mozaika neúspěchu u lidu se skládá z různých jednotlivostí, často neobratných kroků. Mezi ně patří mimo již zmíněnou výplatu 300 sesterciů například to, že jeho konáním nebyl Caesar přijat mezi bohy, jakkoliv si to veřejnost přála. Také například popudil jiné caesarovce tím, že na sebe zákonem převedl Předalpskou a Vlasatou Gálii¹⁶, tedy místo, které po dlouhé kampani a porážce sjednotitele galských kmenů Vercingetorixe k říši připojil Caesar. Dávalo smysl, že vzhledem k tomu, že Markus Antonius sloužil při dobývání Galie jako jeden z Caesarových generálů, cítil subjektivní nárok na toto území.

1.2.5. Politické okolnosti vzniku příčin bitvy u Mutiny

Jakkoliv se na jistou dobu Antonius a Octavian smiřují, nakonec napětí mezi post-caesarovskými soky vrcholí, až eskaluje k momentu vojenského střetu.

„Cicero a jeho přátelé žádali, ať je hned prohlášen za nepřítele (Antonius), protože se proti vůli senátu zmocnil vojensky Předalpské Galie, aby z ní učinil základnu k válce proti vlasti, a protože převedl do Itálie vojsko určené do boje proti Thrákům.“¹⁷

Jak můžeme vidět z citace, Cicero, který se stává hlavním agitátorem za Antonia, a to z toho důvodu, že si jednak Antonius vojensky nárokoval místo jemu svěřené Makedonie Předalpskou Gálii, ale také proto, že jej Cicero podezříval, že se celkově, vzhledem k jeho chování, snaží o podobné uchvácení moci, jako v nedávné minulosti Julius Caesar.¹⁸ V tuto

¹⁵ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.14, ISBN 80-7021-688-3

¹⁶ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.14, ISBN 80-7021-688-3

¹⁷ APPIANOS. Krize římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války). Přeložila Bohumila MOUCHOVÁ a Jan BURIAN. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. s. 229, ISBN 80-205-0060-X

¹⁸ https://la.wikisource.org/wiki/In_M._Antonium_Philippicae

chvíli vznikají slavné *Orationes in Antonium*, filipiky proti Antoniovi.¹⁹ Pojmenováním „filipiky“ chtěl podle všeho naznačit, že Marcus Antonius představuje pro Řím stejnou hrozbu, jakou byl dříve Filip II. Makedonský pro Atény.

Situace vyvrává tak, že Octavius se přidává k tažení konzulů Pansa a Aulaa Hirtea, a to na základě obdrženého imperia od senátu. Přebírá vojevůdcovské odznaky zvané fasces a může na základě legálního pověření spolu s oběma konzuly proti Antoniovi násilně zakročit.²⁰ Vydávají se tedy na sever Itálie. Zde, necelých 200 kilometrů od alpského pásma se u vesnice Forum Gallorum nedaleko Mutiny, dnešní Modeny, střetávají republikánské a Antoniovo vojsko.

1.2.6. Bitva a následky Octaviova vítězství

Octavius s konzuly po několika dnech a dvou větších bitvách u Mutiny vyhrávají a z obležení osvobozují Decima Bruta. Oba konzulové ovšem za vítězství v bitvě zaplatí životem. Tím pádem je během několika dní Řím bez nejvyšší exekutivní složky, což tehdy pouze devatenáctiletému Octaviovi opět o něco více umetá cestu k ultimátní moci. Nejprve je sice uražen, když velení republikánské armády připadne vysvobozenému Brutovi. Zároveň ovšem po úspěšné kampani získává silnější autoritu – není už brán jako nezkušený mladík, kterému do klína spadlo dědictví velkého prastrýce, ale jako schopný vojevůdce a dostává se na roveň Marka Antonia.²¹

Jelikož Octaviovi senát prostřednictvím vyslané delegace nechtěl garantovat odměnu pro armádu a konzulský post, v srpnu roku 43 př. n. l. je Gaius Octavius po druhém tažení na Řím zvolen konzulem, jak píše ve svých *Res gestae*. Zvolil ho římský lid, a to ačkoliv nedosáhl formálních požadavků, tedy potřebného věku.²²

¹⁹ APPIANOS. Krize římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války). Přeložila Bohumila MOUCHOVÁ a Jan BURIAN. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. s. 229, ISBN 80-205-0060-X

²⁰ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.15, ISBN 80-7021-688-3

²¹ Tamtéž s.16

²² Tamtéž s.16

Hned poté v říjnu téhož roku senát přestává být relevantní, Antonius a Octavius se totiž pragmaticky usmířují a spolu s Lepidem vytváří druhý triumvirát. Ten je na rozdíl od prvního triumvirátu legálně stvrzen na pět let lidovým shromážděním. Tři vlivní Římané společně spravují Itálii, zbytek říše si mezi sebou rozdělí na jednotlivá pole působnosti. Lepidus dostává Narbonskou Gálii a Hispánii, Octavius ostrovy Sicílii, Sardinii a provincii Afrika, Antonius Předalpskou a Vlasatou Gálii, které mu dávají velkou vojenskou sílu. Oproti tomu Octavius je v méně výhodné situaci.²³ Mořím vládl se svým početným loďstvem Sextus Pompeius, tím pádem situace s ostrovy ve středozezemním moři nebyla nejsnazší. S provincií Afrika to také nebylo jen tak, jelikož ji třeba dobýt. Byla totiž jednou z mocenských základů osvoboditelů.

1.3. Druhý triumvirát, druhé proskripce

Aby mohli Antonius a Octavius naplnit misi, kterou si určili při formování druhého triumvirátu, tedy stíhání Caesarových vrahů, potřebovali jednak hodně peněz pro své vojáky, jednak také neutralizovat své skutečné i potenciální nepřátele. Inspirovali se u nechvalně známého kroku Sully, který přišel s prvními proskripcemi a tento čin zopakovali, jen ve větším. To znamenalo, že skupina okolo 300 senátorů (včetně slavného Cicera, jedné z největších osobností své doby, kterému se chtěl Antonius pomstít a byl popraven roce 43. př. n. l.) a 2000 jezdců na tomto seznamu byla zbavena právní ochrany, na jejich dopadení byly vypsány odměny a každý mohl dané jednotlivce po právu usmrtit jako psance.²⁴ Některým se podařilo uniknout do Řecka, pro jiné situace dopadla podstatně hůře. Jejich zabavený majetek dostali k dispozici právě triumvirové.²⁵ Touto čistkou významně změnili obsazení vrcholu římského společenského žebříčku. Mnoho tradičně vlivných rodin nahradily nové, loajální autorům proskripcí, čímž jim umožnili neustále upevňovat svou moc.²⁶

²³ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.17, ISBN 80-7021-688-3

²⁴ Tamtéž s.18

²⁵ CHRIST, Karl. Krize a zánik Římské republiky. Praha: Vyšehrad, 2010. s 334, ISBN 978-80-7429-029-9

²⁶ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.18, ISBN 80-7021-688-3

1.3.1. Začátek války s Caesarovými vrahy

V této fázi, kdy už mají Antonius i Octavius konsolidovanou dostatečnou sílu, zbavují se pomocí vojska konkurence v podobě republikánů, Caesarových vrahů Gaia Cassia Longina a Marcuse Iunia Bruta. Ti byli nejprve pověřeni senátem, který jim ukládal správcovství provincií a starost o zásobování Říma obilím pomocí zdrojů na Sicílii a v Asii. Tato role byla brána jako velmi důležitá pro stát, padnoucí jejich významu.²⁷ Později, když se situace vyostřovala, už nestačilo pouze nebýt v Říme, ale uprchli úplně z Itálie. Následovali tak de facto vzor Sully a Pompeia, kteří sice nebyli v centru dění, ale ovládli důležité zdroje na východě. Brutus a Cassius si tedy vytváří mocenské zázemí ve Středozeří ve východních provinciích mezi Řeckem a Sýrií, kde sbírají legionáře.²⁸ Jejich počátky byly tedy poměrně úspěšné. Tyto provincie v dané době byly místem bohatství. To poskytovalo republikánům, respektive osvoboditelům, jak se jejich frakce nazývala, kvalitní mocenské zázemí. Cassius toto prostředí navíc dobře znal, jelikož zde operoval již v minulosti (mimo jiné se zúčastnil slavného neúspěšného tažení s Crassem proti Parthům).²⁹

1.3.2. Osvoboditelé nabírají sílu

Kdo nebyl ochotný přispět na misi osvoboditelů, byl potrestán. Zde namísto triumvirátních proskripcí přichází tradičnější řešení – Cassius dobyl mohutně opevněný Rhodos, jelikož se stavěl neochotně k odvádění válečných daní a ze stejných důvodů prodal do otroctví několik komunit v Judeji. Marcus Brutus mezitím vydrancoval město Xanthus v Lýkii (dnešní jihozápadní Turecko). Poté, co byly vykonány tyto exemplární tresty pro komunitu, které nebyly ochotné odevzdat svůj příspěvek, ostatní již odváděli prostředky bez větších problémů.³⁰ Lze říci, že těmito drsnými kroky si Brutus a Cassius zjednali pořádek při výběru prostředků pro nákladné potřeby dosažení jejich cíle.

²⁷ CHRIST, Karl. *Krise a zánik Římské republiky*. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 96, ISBN 978-80-7429-029-9.

²⁸ CHRIST, Karl. *Krise a zánik Římské republiky*. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 97, ISBN 978-80-7429-029-9.

²⁹ *The Battle of Philippi: Death of the Roman Republic*, Dan Snow's Histoy Hit, podcast 13:30

³⁰ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ. *Antická knihovna (Arista)*. Praha: Arista, 2013, odstavec 69, ISBN 978-80-86410-69-2.

Na jaře roku 42 př. n. l. se schyluje k rozhodnutí o osudu římské republiky a jejího dosavadního systému fungování. Pro republikány to v tuto chvíli vypadá slibně. Kontrolují ohromné bohatství a počty vojáků. Koncem léta se shromážděnými silami překračují Helléspont (Dardanely).³¹ Ovšem jak trefně píše Velleius Paterculus:

„Lze jen těžko najít někoho jiného než Bruta a Cassia, koho štěstí provázelo tako ochotně a opustilo tak rychle, jako by podleгло únavě.“³²

1.3.3. Bitva u Phillip

Ve stejné době převáží triumvirové osm legií přes Jadranské moře, zatímco shromažďují hlavní síly a shánějí další lodě na převoz. Menší armádní sbor, který přistane v Makedonii, početně výrazně zaostává oproti republikánským silám a je vymanévrován podél Via Egnatia do Amfipolis. Republikánská armáda, místo aby předsunuté legie pronásledovala, zaujme silnou pozici západně od města Filippi (pojmenované po otci Alexandra Velikého, Filipovi II), kde se opevní.³³

Rozhodující akt se tedy odehrává během dvou bitev u Filipp, a to roku 42 př. n. l. Lepidus zůstává v Římě, aby řídil místní záležitosti, a Octavianus s Antoniem se postupně se svou legionářskou silou přesouvají přes Jadranské moře.³⁴ Antonius je na místě první, Octavianus zaostává, protože, jak se mu nezdá stává, je opět nemocen a limitován na svých fyzických schopnostech.

Triumvirové disponují devatenácti legiemi. Pro srovnání – tolik měli v roce 48 př.n.l. Caesar a Pompeius dohromady v bitvě u Farsálu. Republikáni mají legií sedmnáct, tedy o dvě

³¹ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *Augustus: first emperor of Rome*. New Haven: Yale University Press, 2014. s. 135, 136, ISBN 978-0-300-17872-2.

³² Tamtéž, s. 136

³³ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *Augustus: first emperor of Rome*. New Haven: Yale University Press, 2014. s. 136, ISBN 978-0-300-17872-2.

³⁴ Tamtéž, 136

méně, ovšem disponují větší kavalerií, která čítá 20 000 osvoboditelských jízdních oproti 13 000 caesarovským.³⁵

Brutus a Cassius doplnili stavy odvedenci z východních spojeneckých království. Některé z těchto legií byly sice původně sestaveny Caesarem, ale žádná z nich pod ním v praxi výrazněji nesloužila, tím pádem nevzniklo silnější pouto, které by bylo pro osvoboditele problematické. ³⁶ Zároveň tyto legie ani neměly důvod cítit loajalitu k Octavianovi či Antoniovi. Na druhou stranu, stejně tak neměly ani nijak zvlášť velkou motivaci bojovat za práva elitních senátorů. Toho si byli Brutus a Cassius vědomi, a proto byli štedří při vyplácení žoldu.³⁷ Aby na to měli prostředky, zatížili východní část říše vysokými daněmi a povinností podporovat armádu dodávkami potravin a materiálu. Zároveň Cassius před nastoupenou armádou pronáší velmi silnou řeč, kterou se snaží vojáky motivovat k boji za tradiční republikánské uspořádání Říma.³⁸

Osvoboditelé měli výhodné, liniově opevněné vyvýšené postavení s dvěma tábory. Severně byl Brutův, krytý kopci a lesem, jižněji Crassův, krytý bažinami. Za jejich zády se nacházelo město.³⁹ Armády nejprve několik dní vycházely před tábory nastoupené v plné zbroji a čekaly, kdo zaútočí jako první, což nebylo v antice vůbec neobvyklé.

Cassius s Brutem se do útoku nehrnou – mají výhodné postavení a lepší zásobovací linie. Mohou si tedy dovolit vyčkávat. Proto patovou situaci prolomí Antonius, který začne budovat cestu přes bažiny a z ní úspěšně zaútočí na Cassiův tábor, který dobývá a Cassiovy jednotky jsou v ústupu zahnány na kopec.⁴⁰ Když si Cassius chybně myslí, že prohrál

³⁵ Tamtéž, 137

³⁶ Tamtéž, 135

³⁷ Tamtéž, 135

³⁸ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Augustus: first emperor of Rome. New Haven: Yale University Press, 2014. s. 135, ISBN 978-0-300-17872-2.

³⁹ BUTERA, SEARS, Battles and Battlefields of Ancient Greece: A Guide to their History, Topography and Archaeology, Pen and Sword Military 2019, s. 363 , ISBN 1783831863

⁴⁰ Tamtéž, s. 140.

i Brutus, jelikož v závalu prachu špatně identifikuje vracející se jednotky, spáchá sebevraždu. Na opačné straně má situace i opačný vývoj. Nemocný Octavian je vytlačen Brutem, který se zmocňuje jeho tábora. Ten z něj uprchá za Antoniem.⁴¹

Brutus poté sjednotí obě vojska a v druhé bitvě dojde k masivnímu rozhodujícímu střetu mezi caesarovci a osvoboditeli. Brutus finální klání prohrává.

Jakkoliv vítězství v první i druhé bitvě zajistil více než Marcus Antonius než Octavianus, *Res Gestae* tvrdí něco jiného. Augustus byl během celého tažení nemocen, a to natolik, že se po cestě zpět do Říma zdálo, že možná již centrum říše znovu neuvidí.⁴² To mu ovšem nebrání v budování osobní propagandy, kdy pozměňuje dějiny a píše, že porážení Cassia i Bruta byla především jeho práce.⁴³

Tyto dvě bitvy se stanou jedním z největších občanských konfliktů za celou historii římského impéria. Pokud operujeme s tabulkovými počty legií, u Filipp by se střetlo okolo 200 tisíc mužů a cirka 40 tisíc jich na bitevním poli zahynulo, a to včetně Cassia a Bruta.⁴⁴ Musíme však do úvahy zahrnout skutečnost, že legie byly často v podstavu, nedoplněné na svůj předpisový stav. Tím pádem bude přesné číslo střetnuvších se mužů pravděpodobně o něco nižší. Pro srovnání, obrovská římská armáda, která se střetla a navzdory vyšší síle prohrála s Hanibalem u Kann, načež se tento Kartágský vojevůdce objevil ante portas, měla ráno 2. srpna okolo 86 tisíc mužů. Ovšem večer už z ní zůstalo jen něco okolo deseti tisíc, leč jedním z přeživších byl i slavný a nakonec vítězný Scipio Africanus.⁴⁵ Paradoxem zůstává, že se v jedné z největších bitev z vojenského hlediska utkal jeden z nejzkušenějších lidských kapitálů. To platí nejen o řadových legionářích, ale i o velení – včetně toho nejvyššího.

⁴¹ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. Přeložil Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013, odstavec 70, ISBN 978-80-86410-69-2.

⁴² Plutarchos, *Antonius*, odstavec 23.

⁴³ Augustus, *Res Gestae*, odstavec 2.

⁴⁴ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *Augustus: first emperor of Rome*. New Haven: Yale University Press, 2014. s. 137, ISBN 978-0-300-17872-2.

⁴⁵ GOLDSWORTHY, Adrian Keith, *In the Name of Rome: The Men Who Won the Roman Empire*, Yale University Press, 2016, s. 54 ISBN 0300218524

Cassius bojoval s Crassem proti Parthům a dovedl část poražené armády do bezpečí, to ale bylo před dvaceti lety. Poté s Brutem oba sloužili v makedonské kampani v roce 48 př. n. l., jenže to bylo včetně trestných výprav proto neplatičům daní vše, co bylo většího významu. Antonius zkušený byl, velitelské úrovni Caesara či Pompeie ale nedosahoval. Octavianus byl stále ještě mladý a během kampaní, stejně jako u Filipp, nemocný.⁴⁶

1.3.4. Následky pokoření osvoboditelů a eskalace napětí mezi Antoniem a Octavianem

Jelikož se Gaius Octavius žádným výrazným krokem k vítězství nad Brutem a Cassiem nepřičinil, nesklidil v Římě velké ovace. Této své velitelské slabosti si byl zjevně vědom, a proto i později přenechával vojenské velení v terénu talentovanějším a tvrdším generálům, především Marku Agrippovi. Antonius, skutečný vítěz u Filipp, si díky své taktice a odvaze během bitvy u Filipp vysloužil uznání. V jedné ze svých pozdějších polemik označil Octaviana jako někoho, kdo se před nepřítelem schoval.⁴⁷

Díky tomu měl možnost zajistit pro sebe atraktivní agendu v rámci členění úkolů trimvirů. Vzal na sebe zodpovědnost za reformu východní části impéria⁴⁸ a zajištění financí pro veterány. Octavianovi připadl náročnější úkol. Měl usídlit desítky tisíc veteránů, kterým bylo před bitvou u Filipp slíbeno propuštění a výsluhy. Následkem bylo 18 italských měst vysídlováno, aby se pro veterány uvolnil prostor.⁴⁹

Území ovšem nebylo dostatečně rozlehlé a bylo třeba přejít k vyvlastňování v dalších oblastech. Netřeba akcentovat, že tímto činem si velkou náklonnost obyvatelstva Octavianus nezískal, a ti místo toho věnovali své sympatie aktuálnímu konzulovi, bratrovi Marka Antonia, Luciovi.⁵⁰ Došlo dokonce i k pokusu prohlásit Octaviana za nepřítele státu

⁴⁶ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Augustus: first emperor of Rome. New Haven: Yale University Press, 2014. s. 138 ISBN 978-0-300-17872-2.

⁴⁷ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.18, 19, ISBN 80-7021-688-3

⁴⁸ Suetonius, Augustus, odstavec 13

⁴⁹ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.19, ISBN 80-7021-688-3

⁵⁰ APPIANOS, De Bellis Civilibus Romanorum, odstavec 49

a rozpustit triumvirát jako protiprávní spolek. Marcus Antonius se oblibě také sice netěšil, ale svou polohou daleko na východě nepředstavoval ve srovnání s Octavianem, nacházejícím se v srdci Říma, tak palčivou hrozbu pro republikové zřízení.⁵¹

Lucius Antonius nelení a vytváří v Římě spolu s některými senátory koalici proti Octavianovi. Nicméně jak už je u Octaviana zvykem, nakonec se rozhodujícím faktorem ukáže být jeho vojenská síla. Lucius Antonius se proto v roce 40 př. n. l. stahuje do dobře opevněného města Perusie (dnes Perugia) ve střední Itálii. Octavianus ho zde obklíčí a donutí Lucia rezignovat na své snahy a vzdát se mu. Lucia s ohledem na mocného bratra na východě ušetří, ale toto štěstí nemělo 300 římských senátorů a dalších významných obyvatel Perusie. Ty nechal Octavianus u oltáře zbožštěného Julia nemilosrdně popravit, což mu s nechutí ve svém díle připomíná například básník Propertius.⁵²

1.3.5. Neptunův syn

O šest let později, v roce 36 př. n. l., získal Gaius Octavius dalšího rivala. Ten měl pod kontrolou středozevní moře a po dobu pěti let dělal Oktaviánovi mnoho starostí, jelikož se svým silným loďstvem držel blokádu obilné trasy do Itálie.

„Tímto námořním velitelem nebyl nikdo jiný než nejmladší syn Pompeia Velikého, Sextus Pompeius. V námořní bitvě poblíž pobřeží severní Sicílie vybojoval Oktaviánův kapitán Marcus Vipsanius Agrippa, z nemalé části i díky využití jeho vynálezu jménem harpax, balisty střílející hák na nepřátelské lodě, významné vítězství. Z původně asi 300 Pompeiových lodí uniklo dle Appiana pouze 17. Chytrými tahy následujícími po bitvě zbavil Oktavián jeho armády i Leipida, dalšího politického konkurenta.“⁵³

⁵¹ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.20, ISBN 80-7021-688-3

⁵² Tamtéž, s. 20

⁵³ WALLACE-HADRIL, Andrew. Augustan Rome. London, Bristol Classical, 1993. s. 10, ISBN 1853991384

1.3.6. Začátek principátu: Bitva u Actia

„Pak přišel den velkého konfliktu, kdy Caesar a Antonius vyvedli své flotily a bojovali, jeden o bezpečí, druhý o zkázu světa....

... Kdo je ten, kdo by se v kompasu tak krátkého díla pokusil uvést, jaká požehnání tento den udělil světu, nebo popsat změnu, k níž došlo v bohatství státu? Ve vítězství se projevila velká shovívavost; nikdo nebyl usmrčen a vyhnáno bylo jen málo těch, kteří se nedokázali přimět ani k tomu, aby se stali prosebníky. Z tohoto projevu milosrdenství ze strany velitele lze vyvodit, jak umírněně by Caesar použil své vítězství, kdyby mu to bylo dovoleno, ať už na začátku svého triumvirátu nebo na pláni Phillip.“⁵⁴

Takto majestátně uvádí Velleius bitvu u Actia a její důsledky. Nelze přehlédnout, že nikoliv objektivně, leč pod vlivem propagandy vítěze.

Koncem roku 32 př. n. l. shromáždil Oktavián dostatečné množství peněz a vyhlásil válku. Nikoliv však Marku Antoniovi, ale Kleopatře.⁵⁵ Na jaře následujícího roku 31. př. n. l. odcestoval do Épeiru a zde, v Ambrakijském zálivu, blokoval Antoniovu flotilu.⁵⁶

Zásadní pro bitvu jako takovou byly strategické události, na které přímo navazovala. Antonius s kombinovaným loďstvem svým a Kleopatřiným připlul střežit taktická místa v západním Řecku. Ovšem Agrippovi se podařilo netypicky ještě v průběhu zimních měsíců zdolat Jónské moře a získat důležité pevnosti na řeckém pobřeží. Jakmile se na scéně objevuje i Octavianus, společně dostávají Antiona do Ambrackého zálivu.⁵⁷ Samotná bitva se odhrála v předhůří Actia, opět na moři a opět pod velením Agrippy. Oktaviánova armáda zde čelila spojeným silám Marka Antonia spolu s egyptskými silami jeho milenky Kleopatry. Jelikož se bitva nevyvíjela pro aristokratický pár dobře, rozhodli se společně uniknout z obklíčení

⁵⁴ VELLEIUS PATERCULUS, *Compendium Of Roman History*. Překlad SHIPLEY, Frederick. Harward University Press, 1961, s. 229

⁵⁵ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 227, ISBN 978-80-7381-769-5.

⁵⁶ VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. Přeložila Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013. *Epitomia II, odstavec 21*, ISBN 978-80-86410-69-2.

⁵⁷ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 227, ISBN 978-80-7381-769-5.

a zanechali své muže napospas Agrippovi. Ti se i přes to ještě dlouho nevzdávali, nicméně tak učinili, když jim Oktavián slíbil, že ušetří jejich životy.⁵⁸ Milenci prchají do Egypta. Když se tam dostává Oktavián, nejprve Antonius a po neúspěšném pokusu vyjednávat i Kleopatra páchá sebevraždu. V tu chvíli prohlašuje Oktavián toto bohaté dobyté území za vlastnictví Říma, čímž de facto ukončil poslední zbývající helénistickou monarchii.⁵⁹

V tu chvíli už nebyl nikdo, kdo by mu dokázal politicky konkurovat a Oktavián se probojoval na osamocenou špičku moci. Po bitvě nechal Oktavián razit mince, které jej prohlašovaly bojovníkem za svobodu lidu římského.⁶⁰

Díky tomu, že Oktavián zůstal jedinou hlavní silou, dlouhé a pro Římány útrpné období občanských válek skončilo. Na druhou stranu, byl to de facto smutný konec Římské republiky a začátek impéria. Nově byla na pořadu dne konsolidace moci, s níž souvisela i restrukturalizace armády.

„Od té doby zakládal Octavianus dlouhou a postoupnou řadu opatrných, trpělivých opatření římský principát, vládní systém, který docela neupouštěl od republikánských forem, ale v němž konečné slovo měl on jako první muž státu (princeps). Tento systém mu umožňoval absolutní rozhodování o všech zásadních záležitostech.“⁶¹

1.3.7. Augustovo vládnutí

Octavius byl politicky velmi protřelý. Vytvářel systém, kde na oko posiloval republikánské tradice a instituce, fakticky ale držel otěže silně v rukou.⁶² Byl si velmi dobře vědom toho, že Caesarovo zavraždění přišlo proto, že sice měl sympatie lidu, aristokratické

⁵⁸ VELLEIUS PATERCULUS, Compendium Of Roman History. Překlad SHIPLEY, Frederick. Harward University Press, 1961, s. 229

⁵⁹ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 227, ISBN 978-80-7381-769-5.

⁶⁰ WALLACE-HADRIL, Andrew. Augustan Rome. London, Bristol Classical, 1993. s. 11, ISBN 1853991384

⁶¹ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 227, ISBN 978-80-7381-769-5.

⁶² Tamtéž, s. 227

kruhy ale příliš dráždil neskrývanou prezentací moci. Proto nejprve, tedy prvních osm let od bitvy u Actia, svou moc zakládal na nepřetržité řadě výkonu konzulských úřadů, přičemž po čtyřech letech vyhlásil, že převádí stát do rukou senátu a lidu.⁶³ Gesto to bylo sice fakticky falešné, jelikož Augustus spustil dlouhou řadu císařské vlády, ovšem navenek líbivé a dodávalo mu vizáž obnovitele republiky.

Konec občanských válek přinesl postupně klid i do provincií zasažených nejen mocenskými souboji v Římě, ale i lokálními povstáními. Zde nám jako ukazatel dobře poslouží řádka sepsaná na téma uklidnění od římského historika, senátora a vojáka Velleia Patercula:

“Když byly občanské války uhašeny, jak jsme již řekli, a podjaté údy státu samotného se začaly hojit, provincie, také, „roztrhané na kusy dlouhou řadou válek“, začaly znovu srůstat. Dalmácie, ve vzpouře na jedno sto dvacet let, byla zpacifikována až k definitivnímu uznání suverenity Říma. Alpy, plné divokých a barbarských kmenů, byly pokořeny. Provincie Španělska byly zpacifikovány po těžkých taženích vedených s různým úspěchem osobně Caesarem, nyní Agrippou, jehož přátelství císaře povýšilo na třetí konzulát a brzy poté na podíl na císařově kmenové uniciánské moci. ⁶⁴

Mimo nastolení Pax Augusta v Římě i provinciích bylo změnou i to, že se hranice říše za Augustovy vlády výrazně rožšířily. Na východě to bylo díky anexi velikého území zvaného Galatia, z dnešního hlediska oblast centrální Anatólie v Turecku. Jak je zmíněno v citaci od Velleia, Oktavián se osobně vydal rovnat poměry v Hispánii, ale poté opět onemocněl a proto byl zbytek v rukou více než osvědčeného Agrippy.⁶⁵ Dále proběhla v režii Tiberia a Nerona Drusa, synů Augustovy manželky Livie z prvního manželství a císařovi možnými následovníky, anexe dvou nových provincií: Noricum (dnešní Rakousko, část Bavorska a Slovinska) a Raetia (dnešní východní Švýcarsko a jižní Bavorsko) během alpského tažení.

⁶³ Tamtéž, s. 227

⁶⁴ VELLEIUS PATERCULUS, *Compendium Of Roman History*. Překlad SHIPLEY, Frederick. Harvard University Press, 1961, s. 239

⁶⁵ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 229, ISBN 978-80-7381-769-5.

Postupně dále říše rostla směrem na sever a východ až ke své dlouhodobé hranici na řece Dunaj. ⁶⁶ Na sever se dále rozrostla provincie Illyricum (oblast Balkánu) a na středním toku řeky Dunaj vznikla Panonie (dnešní Rakousko a Maďarsko),⁶⁷ která ovšem vzhledem k následujícím povstáním byla ze začátku celkem neklidným místem. Další mise pro Tibera byla při prvním pohledu na mapu zjevná, tedy zaplnit neovládaný prostor mezi řekou Labe a Dunaj, kde se nacházela dobře organizovaná část germánské říše Bohemie.⁶⁸ Tento ambiciózní plán se ovšem nikdy nenaplnil, ale o tom více v kapitole o tažení na dnešní území České republiky.

Augustus během své dlouhé vlády přinášel velké množství změn a nového. Ve velkém stavěl, odsud také jeho slavný výrok „*našel jsem město z cihel a zanechal ho po sobě z mramoru*”⁶⁹, přijímal množství právních reforem, rozšiřoval říši a zabezpečoval její hranice. A nezapomněl, aby se o tom všem dobře vědělo, také usilovně pracovat na své propagandě. A to nejen vlastní rukou, ať už písmem v Res Divi Augusti či stavbou chrámů a soch, ale i prací významných osobností jeho doby. Vergilius, Horatius či Livius, ti všichni vytvořili Augustovi pomník literární. A někdy i navzdory paradoxním situacím. Jakkoliv v bitvě u Filipp bojoval na straně jako důstojník pod Cassiem a Brutem, později se stává prostřednictvím Maecenata Augustovým přítelem a později i dvorním básníkem.⁷⁰ Na začátku básně Augustovi Horatius píše:

„Jak otcové, jak nyní

O Auguste, Quirité,

Se zaměří na hromadění svých poct.

Pro tebe ve velkém množství,

Zaznamenanými svitky nebo pamětními mosaznými deskami.

Tvých ctností věčně připomínají?

⁶⁶ Tamtéž, s. 230

⁶⁷ Tamtéž, s. 232

⁶⁸ Tamtéž, s. 233

⁶⁹ Suetonius, The Life of Augustus, odstavec 28

⁷⁰ Tamtéž, s. 242

*Ó ty, kdo jsi, kdekoliv září slunce
Na zemích, kde si člověk našel obydlí,
Ze všech vládců největší,
Tebe Vindelici, kteří vždy odmítali
Naši latinskou vládu, v nedávné době
Naučili se uznávat tě jako nejvyššího ve válce.“⁷¹*

⁷¹ MARTIN, Theodore. Wentworth Press, 2016. ODE XIV, to Augustus, s. 233, ISBN 1371974152

2. Augustova restrukturalizace armády a zaopatřování veteránů

„V devatenácti letech [44 př. n. l.] jsem na vlastní odpovědnost a na vlastní náklady postavil armádu, s níž jsem úspěšně bránil svobodu republiky, když byla potlačována tyranií frakce.“⁷²

Těmito řádky začínají slavné Res Gestae a symbolicky nám ukazují faktickou podstatu Oktaviánovy moci – silnou armádu (a pochopitelně i masivní finance, kterými si ji vydržoval).

Jeho vztah k armádě, a to nejen k aktivně sloužícím legionářům, ale i veteránům, je zásadní oblast jeho politické kariéry. Aktivně sloužící vojáci mu zajišťovali sílu, spokojení veteráni byli zase občané loajální jeho vládě. Od začátku si cestu do jejich srdcí získával naprosto pragmaticky – prostřednictvím peněz a dalších materiálních statků.

„Nepokoje posledního století republiky, kdy loajalita vojáků byla k vojevůdcům, kteří je platili, znamenaly, že když Octavian (později zvaný Augustus) získal kontrolu nad celým impériem, byl přesvědčen o osobní náklonnosti většiny celé armády.“⁷³

2.1. Armáda

2.1.1. Povaha armády za vlády Augusta

Ačkoliv profesionalizaci (a zároveň její uzurpování k osobním účelům) započal už Marius se svými slavnými “mariovými mezky”,⁷⁴ za Augusta se z římské armády stala opravdu profesionální složka. Její základní složkou jsou stále legie, přičemž některé se staly legendárními se svou životností až několik staletí.⁷⁵ Už není, jako dříve za republiky, loajální Senátu a římskému lidu (Senatus Populusque Romanus), ale císaři.

⁷² BRUNT & MOORE. The Deeds of the Divine Augustus. Oxford 1969, s. 25, ISBN 9780198317722

⁷³ BISHOP & COULSTON. Roman Military Equipment. Shire Archaeology, Aylesbury: 1989, s.25, ISBN 0-7478-0005-7

⁷⁴ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s., 46, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁷⁵ Tamtéž, s. 50

Vojenská služba se během jeho vlády stává celoživotním povoláním s korporátní kariérou. Je nastavena délka služby, která už se neodvíjí od délky aktuálního konfliktu, ale trvá dvacet pět let a šestnáct let pro pretoriány.⁷⁶ Na konci kariéry, tedy za předpokladu, že se jí daný voják dožil, jej čekalo odchodné. Byl nastaven celkový pevný systém platových a služebních podmínek.⁷⁷

Za Augusta je armáda dělena do tří základních kategorií. Pokud bychom vzali kategorizaci sestupně dle platových podmínek, máme zde nejlépe placené pretoriány jakožto elitu chránící Císaře, poté standardní legionáře, vojáky s římským občanstvím a auxilární jednotky sestavené z příslušníků podrobených království a kmenů.⁷⁸

2.1.2. Vznik pravidelné armády

V bezprostředním čase před bitvou u Aktia, která byla konečným mocenským rozuzlením, bylo na obou stranách dohromady pod velením Octaviana a Antonia okolo 60 legií⁷⁹ plus pomocné oddíly, tedy vysoký počet vojáků a dalších jedinců řešících podporu a logistiku. Tento počet, byť redukovaný samotným střetnutím u Aktia, nebyl dále udržitelný. Augustus věděl, že jeho moc tkví v armádě, takže úplné rozpuštění legií nepřicházelo v úvahu. Naopak mu bylo jasné, že potřebuje zavést stálou armádu. Musel nicméně přijít s číslem, které bude jednak financovatelné, zároveň postačí jak k obraně, tak rozšiřování impéria. Také, což je ovšem zásadní, musí armáda držet Octaviovo mocenské jádro. Ve výsledku 32 legií rozpustil a zredukoval tím stavy na 26, později 28 stálých legií, což odpovídá početnímu stavu cca 150 tisíc mužů. Dle svého odhadu by větší počet mužů neuplatil.⁸⁰ Nicméně tento počet je hypotetický, protože roli hraje dnes zpětně těžko

⁷⁶ FIELDS, Nic. *The Roman Army of the Principate 27 BC – 117 AD*. Osprey Publishing, 2009. s. 4, ISBN 1846033861

⁷⁷ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *Armáda starého Říma*. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s., 114, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁷⁸ FIELDS, Nic. *The Roman Army of the Principate 27 BC – 117 AD*. Osprey Publishing, 2009. s. 4, ISBN 1846033861

⁷⁹ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *Armáda starého Říma*. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s., 50, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁸⁰ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 227, ISBN 978-80-7381-769-5.

vyčíslitelný rozdíl mezi počty v předpisech a faktickými stavy mužů v legiích operujících v terénu. Jakkoliv byl personální početní stav legií poloviční v porovnání s časem před bitvou u Aktia, byl i tak pro státní kasu ohromnou zátěží – zjevně dokonce největší položkou rozpočtu. Aby bylo možno armádu dlouhodobě financovat, musel Octavius přijmout různorodá opatření a reformy.⁸¹

2.1.3. Pozemní armáda

Římská armáda byla unikátní ve své velmi precizní organizaci a vysoké disciplíně. Skládala se z jednotlivých legií, což byla páteř římské vojenské síly. Tabulková síla legie byla celkově okolo pěti tisíc mužů. Ta se, pro účely efektivnější a přehlednější organizace, dále dělila na kohorty a ty na jednotlivé centurie. Centurie byla nejmenší jednotkou a čítala v předpisovém stavu 80 mužů. Dohromady se dvě centurie skládaly v takzvaný manipul a ze tří manipulů se skládala kohorta, která se správně měla skládat ze 480 legionářů.⁸²

Většina armády nově operovala v odlehlých provinciích, tedy na hranicích impéria. Pouze zlomek fungoval v Římě samotném, tam šlo především o pevně usídlené pretoriány.⁸³

Šlo o císařovu osobní stráž, která se často zapojovala do politiky, především v rámci palácových převratů. Osobní stráž imperátora pak tedy paradoxně nezřídka byla tím, kdo jeho život předčasně ukončil ve prospěch jiného kandidáta na pozici nejmocnějšího muže říše. Pretoriáni se ale také čas od času vypravili na bojiště za hranicemi “pax romana”. Například za vlády císaře Claudia, který se spolu se svými pretoriány a válečnými slony vypravil okatě dobývat britské ostrovy. V tomto, prvním století našeho letopočtu byl doprovod císaře na bojiště spíše výjimkou, později se to ovšem stávalo více a více běžným.⁸⁴

⁸¹ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s.70, 71, ISBN 80-7021-688-3

⁸² GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 47, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁸³ BISHOP & COULSTON. Roman Military Equipment. Shire Archaeology, Aylesbury: 1989, s.25, ISBN 0-7478-0005-7

⁸⁴ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 58, ISBN 978-80-7391-262-8.

Legie byla tvořena především těžkou pěchotou, přičemž ostatní typy specializovaných vojáků nabízely pomocné sbory, o kterých je napsáno níže.⁸⁵

Zatímco za republiky si vojáci kupovali svou výzbroj sami, nyní šlo o kombinaci státního a osobního zbrojení. Většinu základní výzbroje poskytla legionáři armáda, ovšem co se týče vylepšení, ať už funkčních či estetických, a kvalitnějších, dražších doplňků, vojáci si je obstarávali za vlastní finance od lokálních kovářů a dalších šikovných výrobců.⁸⁶

2.1.3.1. Výzbroj

Výzbroj legií byla standardizovaná a unifikovaná, což působilo ve srovnání s barbary jako velký kontrast.

V první fázi kontaktu s nepřítelem nejprve legionáři házeli na krátkou vzdálenost po protivnících pilium, na svou dobu technicky velmi propracovaný oštěp. Ačkoliv byla jeho primární funkce hod, po reformách Gaia Maria se občas používalo i jako obranné bodné kopí při útocích jízdy na pěší legionáře.

Pilum bylo oproti obyčejnému oštěpu v mnoha ohledech velice pokročilou zbraní. Jeho ratiště bylo vybaveno zpětnými háčky, které přímo na bojišti protivníkovi velmi komplikovaly okamžité vytržení pila z rány bez asistence zdravotníka. To platilo i při zabodnutí do štítu, ten se poté stal pro svou vysokou hmotnost a nevyváženost prakticky nepoužitelný a protivníkovi nezbylo než jej odhodit, čím se ovšem stal velmi zranitelným. Gaius Marius údajně poté dále inovoval pilum tak, že se jeho ratiště díky dřevěnému pyramidovému úchytu po dopadu ohnulo, což vylučovalo možnost, že protivník oštěp sebere a hodí jej zpět na původce prvního hodu.⁸⁷ Efektivní dosah tohoto oštěpu byl okolo 15 metrů,

⁸⁵ Tamtéž, s. 25

⁸⁶ Tamtéž, s. 25

⁸⁷ ANGLIM, Simon. Bojové techniky starověkého světa 3000 př.n.l. - 500 n.l. Deus 2006. s. 53 - 56, ISBN 80-86215-88-1

ovšem pro specifické účely bylo možné oštěp zatížit závažím, přičemž poté se jeho smysluplný útočný hod zmenšoval.⁸⁸

Vojáci byli vyzbrojeni krátkým mečem zvaným gladius. Ten se v počátku impéria objevoval ve dvou typech. První, který se primárně objevoval za Augustovy vlády, navazoval na tradiční republikánskou podobu římského meče – gladius hispaniensis, a dnes je dle svého naleziště označován jako mainz. Ten ovšem v půlce prvního století postupně nahrazoval typ pompeji, který byl užší než jeho předchůdce gladius hispaniensis.⁸⁹

Meč doplňovala záložní dýka, která se ve výzbroji objevovala ve dvou typech. První exemplář měl z obou stran rovné ostří, kdežto jeho novější verze byla u rukojeti užší a v polovině se rozšiřovala, poté opět zužovala až do špičky, s výraznou středovou drážkou.⁹⁰

Jezdci byli vyzbrojeni jak jedním kopím, které používali na boj zblízka, tak několika lehčími aerodynamičtějšími oštěpy, které na nepřátele házeli.⁹¹

Štít se jako zbraň od střední republiky do 3. století n. l. významně nemění. Jediným rozdílem je postupný přechod z obloukovitého do obdélníkového tvaru.⁹² Během konce prvního století př. n. l. se mění z oválného na ikonický hranatý a prohnutý scutum, kterému se také dostalo odlehčení a unifikovaných maleb na jeho přední straně. Štít si nadále drží středovou puklici, která z druhé strany chrání ruku v oblasti rukojeti a také umocňuje ránu nárazu štítem do protivníka. Oválnou variantu nadále používala pouze pretoriánská garda. Legionáři Augustovy doby se tedy chrání štítem, který byl vyroben z vrstveného dřeva. Na vnějšku byl scutum potažen kůží. Hrany byly pro vyšší pevnost pokovovány. Díky jeho

⁸⁸ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 132, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁸⁹ BISHOP & COULSTON. Roman Military Equipment. Shire Archaeology, Aylesbury: 1989, s.27, ISBN 0-7478-0005-7

⁹⁰ Tamtéž, s. 29

⁹¹ Tamtéž, s. 27

⁹² GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 128, ISBN 978-80-7391-262-8.

hranatému tvaru a velkému rozměru s ním nyní mohli legionáři provádět složité formace, například notoricky známou želvu.⁹³

V prvním století př. n. l. se krom štítu vyvíjí i přilba. Galea měla vepředu i vzadu krátké kšilty a lícnice. Římané přechází z helem řeckého typu na helmy galského typu. Nejznámější jsou typy montefortino a coolus (přezdívaná žokejovská). Jejich první varianty ještě byly prostší, co se zdobení týče, a chyběl chránič krku. Koncem vlády Augusta se přilba stává více zdobenou.⁹⁴

2.1.3.2. Vstup do armády

Ačkoliv za Augustova principátu byli všichni římscí občané povinováni vojenskou službou, většina branců vstupovala do armády dobrovolně.⁹⁵ Služba v armádě byla totiž lukrativní kariérou pro zástupce nejchudších římských vrstev společnosti. Ačkoliv základní legionářský žold byl ve své sumě podobný odměně za nádenické práce, jeho výhodou byla pravidelnost a jistota. Legionáři také měli zajištěnou, byť velmi obyčejnou, stravu a také ošacení.⁹⁶ To ovšem byly náklady, které se jim běžně ze žoldu strhávaly, jak nám dokládá například vzpoura legií na Rýně po Augustově smrti v roce 14 n. l.⁹⁷

Pokud byli legionáři schopní, ať už fyzicky či mentálně, mohli kariérně stoupat a finančně se obohatit. Pokud legionář ve zdraví přečkal 25 let aktivní služby, čekalo jej na konci navíc i výslužné v podobě půdy či peněz. Když vezmeme v potaz poměr vojáků vůči počtu obyvatel říše, tedy nějakých 150 tisíc vojáků na 70-80 milionů obyvatel, můžeme dojít

⁹³ ANGLIM, Simon. *Bojové techniky starověkého světa 3000 př.n.l. - 500 n.l.* Deus 2006. s. 70, ISBN 80-86215-88-1

⁹⁴ BISHOP & COULSTON. *Roman Military Equipment.* Shire Archaeology, Aylesbury: 1989, s.32, ISBN 0-7478-0005-7

⁹⁵ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. *Armáda starého Říma.* Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s., 76, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁹⁶ Tamtéž, s. 77

⁹⁷ Tamtéž, s. 95

k závěru, že počet vojáků byl celkem zanedbatelným z celkového počtu obyvatel, a proto za standardních okolností nebylo problematické naplnit potřebné armádní počty dobrovolníky.⁹⁸

K nuceným odvodům docházelo jen zřídka, za vlády Augustovy k nim došlo dvakrát, shodou okolností 3 roky po sobě, a to vždy, když římská armáda utrpěla významnou porážku a bylo třeba rychle doplnit stavy. To se stalo nejprve v roce 6 n. l. v Panonii a poté v roce 9 n. l. po ztrátě tří Varových legií v Teutoburském lese. Další císaři se odvodům vzhledem k jejich nepopularitě spíše bránili a v praxi pravděpodobněji docházelo k odvodům v provinciích pro posílení místních legií či pomocných jednotek. Dochoval se příběh, kdy při nuceném odvodu jeden otec z jezdeckého stavu usekl svým synům palce, aby nebyli způsobilí služby a nemohli nastoupit do armády. Sám Augustus jej poté nechal prodat do otroctví.⁹⁹

Pro možnost vstupu do armády bylo, stejně jako dnes, třeba dle příruček naplnit jisté fyzické předpoklady. Velmi podrobně je popisuje Flavius Vegetius. Píše například, že upřednostňováni byli muži pocházející z venkova, jelikož byli zvyklí na těžší životní podmínky a tvrdou práci.¹⁰⁰ Bylo tedy pro armádní důstojníky snazší vycvičit venkovany než městské muže. Částečně je ale tento předpoklad ovlivněn mýtem rurálního občana-vojáka z dob republiky. Flavius Vegetius rovněž tvrdí, že lepší vojáci pocházejí z mírného podnebného pásu, a to ve srovnání s těmi z teplejších krajů. Zohledňuje také původní práci zájemců o vstup do armády, přičemž upřednostňuje lovce či kováře před pekaři či tkalci – opět z důvodu přivyklosti fyzicky náročné práci. Pro první kohortu legie a jízdu doporučuje výšku alespoň 177 centimetrů. Z jiných pramenů se ovšem dá usoudit, že v praxi častokrát těmto nárokům kadeti nedostáli.¹⁰¹

⁹⁸ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. s.76, 77, 95, ISBN 978-80-7391-262-8.

⁹⁹ Tamtéž, s. 76

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 78

¹⁰¹ Tamtéž, s. 78

Samotný zápis do armády zaštiľoval správce provincie. Branci se řadili do třech kategorií. Jednatlo se o dobrovolníky (voluntatii), odvedence (lecti) a náhradníky (vicarii).¹⁰² Zápis sestával nejprve z probatio, což byla prohlídka zájemců o vstup do armády. Zde nešlo pouze o fyzické předpoklady, ale bylo rovněž třeba doložit právní status. Legie (nikoliv pomocné jednotky) přijímaly pouze římské občany, nikoliv otroky, a na tomto pravidle se trvalo. Máme doloženy dva zajímavé příklady z praxe. Sám císař Traján rozhoduje v případě dvou podvodem naverbovaných otroků, kterým hrozí nejvyšší trest v případě, že se lživě vydávali za svobodné muže. Pokud se jednalo o náhradníky, má vina postihnout ty jedince, kteří je za sebe poskytli. V případě, že už byli do armády přijati, zodpovídat se bude za přijetí zodpovědný důstojník. V jiném případě jde o problematiku dokládání občanství. Jakkoliv bylo totiž pro Římany občanství stěžejní, v těchto časech bez občanského průkazu či cestovního pasu nebylo snadné jej doložit. Egyptský papyrus popisuje případ optiona, tedy již muže v důstojnické pozici, stupeň pod centurionem, sloužícího u III. legie Cyrenaika, který čelil obvinění, že vstoupil do armády, ačkoliv nebyl a není římským občanem. Sankce za porušení tohoto pravidla bylo v nejlepším případě propuštění z legie. Obžalovaný optio se ovšem dle papyru hájí a na svou obranu uvádí tři svědky, dva kolegy z legie a jednoho veterána, kteří měli dokládat, že je opravdu občanem.¹⁰³ Z tohoto příkladu můžeme názorně vidět, že status občana vůbec nebyl, a to ani během Augustovy územní expanze, v rámci vstupu do armády brán na lehkou váhu.

2.1.3.3. Život legionářů

Většina posádek byla umístěna na hranicích. Ačkoliv jejich primárním účelem bylo válčit, legionáři většinu času spíše trénovali či fungovali jako dělnická síla v provinciích, kde především stavěli cesty, které jsou často dodnes základem mnoha evropských silničních tepen. Legionáři sice měli z právního hlediska zákaz se ženit, ovšem v praxi, pokud byla legie dlouhodobě stabilně umístěna, velká část legionářů měla vztahy a děti. Nad touto skutečností z praktických důvodů státní aparát nejen přivíral oči, dokonce šel tomuto fungování v šedé

¹⁰² GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. s.76, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹⁰³ Tamtéž, s. 78

zóně naproti tím, že vojákům umožnil pořizovat závěť.¹⁰⁴ Tím, že oficiálně nebyli se svými družkami v manželství, nemohli je a své děti jiným způsobem zabezpečit pro případ, že by se jim ve službě něco přihodilo.

2.1.3.4. Žold

Historicky během období republiky nebyl žold hlavním příjmem vojáka, jakkoliv se občas mohlo svolání legie výrazně prodloužit, například během obléhání Vejí, které zabralo celou jednu dekádu. Počítalo se s tím, že žold pokrývá pouze náklady během tažení, ale že občanovo živobytí je zajištěno jinak, tehdy pravděpodobně obděláváním půdy jeho rodinou či otroky bohatšího jedince. Žold byl vyšší u jízdních, jednak vzhledem k jejich vyššímu společenskému postavení, zároveň také proto, že náklady na péči o koně nebyly malé. V době tažení Julia Caesara se žold zdvojnásobuje, od Mariových reforem až do plné profesionalizace armády Augustem začínají být legionáři stále více vojáky z povolání. Mzda činila zhruba 225 stříbrných denárů, před reformou tedy částka byla pravděpodobně něčím okolo 112,5 stříbrného denáru. Žold nebyl placen měsíčně, jak je zvykem dnes, ale pokud to situace umožňovala, byla odměna vyplacena 3x za rok ve stipendiích, které legionáři dostávali 1. ledna, 1. května a 1. září. To často nebylo z praktických důvodů možné během tažení.¹⁰⁵

2.1.3.5. Odměny

Augustus započal jistou tradici tím, že ve své závěti odkázal jednorázovou sumu příslušníkům pretoriánské gardy, členům městských kohort, legionářům a příslušníkům kohort Civicum Romanorum, což byly speciální kohorty sestavené v reakci na pro armádu tragické události v Panonii a Teutoburském lese.¹⁰⁶ Další císaři na tuto aktivitu navázali a rozšířili ji i o vyplácení částek během další významných událostí, především při nástupu na trůn.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 77

¹⁰⁵ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. s.95, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 95

O motivaci tohoto kroku netřeba složitě uvažovat. Nový císař si zkrátka při nástupu do funkce a během jejího výkonu potřeboval kupovat loajalitu armády, na které stála jeho autorita a faktická moc již od dob Augusta.

2.1.4. Námořní armáda

Římské námořnictvo bylo vývojově mladší než římské legie. Historicky se Římané dlouhou dobu bez válečné flotily obešli – svou moc, podobně jako například později Napoleon, zakládali na pozemní síle tvořené legiemi. Začalo se tak formovat až v roce 311 př. n. l. a k jeho rozkvětu dochází během válek s Kartágem, kdy v roce 261 př. n. l. začal Řím se stavbou sta pětiveslic, quinquerém a dvaceti trojveslic, tritém.¹⁰⁷

Během Augustovy vlády vyplouvaly římské vojenské lodě z velkých přístavů v Misenu, Ravenně a dalších, aby chránily námořní trasy. Válečných lodí bylo tehdy nemálo, jelikož říši zůstaly po bitvě u Actia.¹⁰⁸

Lodě, které Římané používali k boji, byly dlouhé a úzké. Měly plachty, ale ty byly používány jen při příhodném větru a hlavním pohonem lodě byla vesla, respektive veslaři.¹⁰⁹

Zvláště v bitvách se plachty stahovaly vždy, protože bylo třeba s loděmi precizně manévrovat, což na antických lodích šlo právě díky šikovné koordinaci veslařů. Proto údajně Antoniův povel “napnout plachty” na začátku bitvy u Actia posádky lodí velmi zmátl, jelikož to by dávalo smysl v případě, že by daný velitel chtěl využít větru a z bitvy uniknout.¹¹⁰ I to ovšem mohl být Antoniův záměr.

Římské lodě byly několika kategorií: rozeznáváme takzvané birémy, trirémy, quadrirémy a quintirémy, což přinejmenším u nižších násobků poukazuje na počet

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 39

¹⁰⁸ BARTOŠEK, Milan. Administrativní problémy antického Říma II. *Právněhistorické studie 23*. Praha: Academia, 1980, s. 263

¹⁰⁹ D'AMATO, Raffaele. *Imperial roman naval forces 31 BC – AD 500*. Osprey Publishing: 2009. s. 35, ISBN 1846033179

¹¹⁰ Tamtéž, s. 36

horizontálních linií vesel. U vyšších násobků existují dohady o jejich významu, jelikož například v případě Antonia a bitvy u Actia je možno dohledat, že měl lodě i o deseti řadách.¹¹¹ To si lze prakticky ale jen velmi těžko představit.

2.2. Veteráni

„Augustus v Res gestae divi Augusti, což je dlouhý nápis, který byl umístěn před Augustovým mausoleem, rekapituluje největší úspěchy své vlády a prohlašuje, že usadil 300 000 veteránů v koloniích nebo je poslal zpět do jejich rodných obcí. Takový rozsáhlý program osídlování byl nezbytný, aby se ohromné množství vojáků, které bylo naverbováno během války, mohlo znovu zapojit do občanské společnosti tak, aby nebyla ohrožena stabilita Augustovy vlády.“¹¹²

Výzva v podobě vypořádání se s veterány potkala Oktaviána vícekrát. Poprvé již na cestě k moci. Jelikož armáda byla jeho nejloajálnější společenskou složkou, ve svých politických prioritách kladl důraz i na veterány. U propuštěných vojáků – veteránů bylo totiž nutné zajistit jisté odchodné. Byli vypláceni buď ve formě peněz či půdy, aby si Oktavián udržel jejich sympatie a podporu, a zároveň si v nich nevybudoval potenciální nepřátelskou sílu.¹¹³

2.2.1. Politika usídlování po bitvě u Filipp

Po bitvě u Filipp došlo opět k rozdělování Římského impéria. S tím ovšem souvisely i státnické, dnes bychom řekli „manažerské“ výzvy. Co se agendy zaopatření veteránů týče, jak je již popsáno výše v této práci, Antonius měl ve východní části říše získat finance pro jejich zajištění, zatímco Octavius měl vyřešit jejich usídlení, což byl výrazně obtížnější úkol. Východ byl v tu dobu navíc finančně vysátý neúspěšným pokusem o záchranu republiky jejími hlavními zastánci Brutem a Cassiem.¹¹⁴ Navíc se musel postarat i o vypořádání

¹¹¹ Tamtéž, s. 36

¹¹² GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 114, 115, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹¹³ SYME, Ronald, Roman Revolution, Oxford University Press: 2002, s. 304, ISBN 9780192803207

¹¹⁴ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 19, ISBN 80-7021-688-3

veteránů z legií osvoboditelů, aby jejich sílu případně nevyužil hypotetický protivník. To nebyla vůbec jednoduchá úloha. Desetitisíce veteránů měly již před samotnou bitvou u Filipp slíbeno propuštění ze služby a s ním související zajištění, a to jak Antoniově a Oktaviánovi, tak i Cassiovi a Brutovi. Nebylo by totiž moudré nestarat se o vojáky republikánů, jelikož bylo riskantní takto vytvořit nevyzpytatelný vojenský kapitál.¹¹⁵

Půda veteránům měla být přidělena v Itálii, nikoliv v provinciích. Toto rozhodnutí se může na první pohled zdát podivné. Proč alokovat pozemky v jádru říše, kde je jich k dispozici jen málo a další lze získat jen vyvlastněním stávajících občanů? To samozřejmě znamenalo znepřátelit si davy farmářů.¹¹⁶ Ti se totiž budou muset přesídlit na úkor veteránů. Naopak v provinciích bylo přeci půdy dostatek.

„To by však stálo politicky vysokou cenu, protože občané vypuzení ze svých pozemků by se spojili s každým, kdo by se postavil proti jejich vyvlastňovateli. I Octavianus si to musel uvědomovat.“¹¹⁷

Nicméně i tak sáhl Octavianus na práva občanů přímo v srdci říše. V kontextu dalšího, dlouhodobějšího vývoje můžeme zhodnotit, že tímto kontroverzním krokem zjevně vsadil na správnou kartu, která mu pomohla v politickém boji a nejvyšší místo na výslunní římské moci. Takto si totiž vytvořil velkou, militaristicky orientovanou základnu podporovatelů přímo v centru říše, blízko u Říma, kde se dělo to nejzásadnější.¹¹⁸

2.2.2. Nová klientela v Itálii

Tím, že Augustus aplikoval tuto politiku přidělování půdy, zajistil veteránům stabilní živobytí po ukončení dlouhé vojenské služby. Stali se z nich majitelé půdy, kterou mohli

¹¹⁵ Tamtéž, s. 19

¹¹⁶ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 19 ISBN 80-7021-688-3

¹¹⁷ Tamtéž, s. 19

¹¹⁸ Tamtéž, s. 19

obdělávat, měli tím pádem dané nové životní směřování a náplň a byli loajální svému chlebovárci, který sídlil, stejně jako oni, v Itálii.

Nejméně 18 italských měst bylo postiženo usídlováním. Z mnohých bylo vyhnáno všechno obyvatelstvo, některá města musela jen odstoupit část svého území. Výkřiky zlosti se šířily Itálií. Výjimky se dělaly jen zřídka, jako u Vergilia, který dostal zpět svůj rodinný statek u Mantovy. V jedné ekloge Zpěvů pastýřských vyjádřil díky za svoji záchranu a velebil Octaviana jako božskou bytost.¹¹⁹

2.2.3. Vyvažování politických nákladů

Celkově se ale Augustus chtěl vyhnout vysídlování římských občanů. Jakkoliv mu loajální veteráni byli ku prospěchu, vysídlit původní zemědělce na jejich úkor byla velká politická smělost. Farmáři sice neskýtají případný, tolik nebezpečný vojenský potenciál jako veteráni, i tak bylo ale riskantní vytvářet si takto početnou opozici. Proto vícekrát sám skoupil pozemky určené pro veterány. To sám s přesnými částkami uvádí v Res Gestae:

„Zaplatil jsem hotově městům za pozemky, které jsem přidělil vojákům během svého čtvrtého konzulátu a později v konzulátu Marca Crassa a Gnaea Lentula. Částka činila asi 600 000 000 sesterciů zaplacených za pozemky v Itálii a asi 260 000 000 vyplacených za pozemky v provinciích.“¹²⁰

Nezapomíná zdůraznit, že právě on byl první, kdo za pozemky určené pro usazení veteránů zaplatil. To je pravda, v Itálii měly být náklady na výkup pozemků závrtných 600 milionů sesterciů, v provinciích 260 milionů sesterciů.

„Ze všech těch, kteří zakládali vojenské kolonie v Itálii nebo provinciích, jsem byl první a jediný, kdo takto myslel na své současníky.“¹²¹

¹¹⁹ Tamtéž, s. 19

¹²⁰ AUGUSTUS, Res Gestae divi Augusti, 16. část

¹²¹ AUGUSTUS, Res Gestae divi Augusti, 16. část

Ovšem již pomlčel o tom, že před tím, po vzoru Sully, prováděl nucené vysídlování jiných římských občanů bez nároku na kompenzaci, které je popsáno výše. Rovněž nezmiňuje, že v provinciích byla půda nejen vykupována, ale rovněž nezřídka kdy zabavována podmaněnému obyvatelstvu v zájmu uspokojení veteránů.¹²²

Jak vypadal život těchto vojáků v praxi nám prozrazují jisté archeologické výzkumy, které se soustředily na veteránské kolonie. Zde veteráni a jejich rodiny bydleli v insulách, což byl název pro malý obytný blok rozdělený do několika bytů. Druhou možností bylo, že veteráni se svými rodinami žili na jednotlivých zemědělských usedlostech, a tedy v menších koncentracích.¹²³

Ne vždy ovšem dopadl konkrétní přiděl obydlí dle očekávání veteránů. Například během povstání panonských legií bylo jednou z konkrétních stížností, že přidělená půda jsou samé mokřady nebo skaliska, tedy prostředí nevhodné pro zemědělskou činnost.¹²⁴

2.2.4. Peníze místo půdy

Jelikož i v tak velké říši, jako byl Řím za vlády Augusta, je jen omezený počet úrodných pozemků, zatímco veteránů je mnoho a s postupujícími lety stále přibývají noví, bylo třeba přijít s jiným způsobem náhrad pro vysloužilé legionáře. Proto někdy od roku 13 před Kristem začíná vyplácení peněžité sumy namísto přidělení pozemku. U běžného legionáře to tehdy bylo 12 000 sesterciů, pretorián dostal na důchod 20 000.¹²⁵

Jakkoliv byl Augustův majetek obrovský a posílila ho mnohá válečná kořist, která připadala nikoliv Římu, ale přímo jemu, na pravidelné finanční vyrovnání s veterány přesto nestačil. Přesná celková částka za výslužné legionářů a pretoriánů sice není známa, bylo to

¹²² ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 72 ISBN 80-7021-688-3

¹²³ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 115, 115, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹²⁴ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 115, 115, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹²⁵ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 72 ISBN 80-7021-688-3

ovšem nejméně 50 milionů sesterciů ročně. Augustus sice několikrát tuto sumu složil ze svých zdrojů, dlouhodobě to ale nebyla udržitelná metoda. Senát se zdráhal přijít se systematickým řešením této otázky.¹²⁶ To bylo pro Augusta nebezpečné – s establishmentem nespokojení vojáci jsou v rukou svého silného velitele velmi rizikovým politicko-mocenským nástrojem.

Systematické řešení tedy přišlo z Augustovy iniciativy a celkem nepřekvapivě ve formě nových daní. Do té doby totiž náklady na financování vojska nesli neřímští občané žijící v provinciích. Naopak římské občané neměli žádnou pravidelnou daňovou povinnost. Proto přišel Augustus s novinkou jménem *vicesima hereditatum* (dvacátý díl z dědictví), což byla pětiprocentní daň z dědictví a odkazů. Nedotýkala se malých dědictví v rodině, ale spíše velkých politicky-klientských operací zámožné a vlivné společenské smetánky. Byl to od Augusta revoluční a odvážný krok, který zasahoval do ustálených římských návyků. Aby zmírnil negativní přijetí této reformy, zřídil roku 6 našeho letopočtu *Aerarium Militare*. To byla vyčleněná část státního rozpočtu s hlavním účelem financování odměn pro římské legionáře, ale především právě pro veterány.¹²⁷ Jednalo se o veřejnou instituci spravující peníze, dnes bychom pravděpodobně použili výraz peněžní fond. Díky ní se navyšovala jistota včasného a úplného vypořádávání veteránů, jakkoliv pozdější literatura ukazuje, že ne vždy se to povedlo.

2.2.5. Vedlejší efekty vyvlastnění – mírnění potravinové chudoby a nedostatku pracovních příležitostí

Ačkoliv alokace půdy byla těžkým krokem, její přínosy můžeme hledat i mimo Octavianův osobní benefit, tedy že si vytvořením základny farmářů v Itálii vybudoval skupinu, která byla jemu, budoucímu císaři, velmi loajální. Je zde i benefit pro Řím. Když veteránům daroval půdu, vytvořil novou, post-armádní třídu malých pozemkových vlastníků, kteří by v opačném případě pravděpodobně směřovali své další kroky do měst.

¹²⁶ Tamtéž, s. 72

¹²⁷ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 73 ISBN 80-7021-688-3

Tím Octavianus mírnil situaci s chudobou, přelidněním a nedostatkem pracovních příležitostí a potravin ve městech. Veteráni, ze kterých se nově stali zemědělci, totiž jednak nezahlcovali města, ale také produkcí mohli pomoci zásobovat věčně hladová italská města – Řím především. Samozřejmě je známo, že problém tím vyřešen zdaleka nebyl, jelikož o závislosti hlavního města na obilí (nejen) za vlády Octaviana bylo napsáno mnoho. Hlavní město mělo takovou spotřebu chleba, že bylo závislé i na zámořském egyptském obilí. Důkazy věčně neukojeného hladu Římanů se dokonce propisují i do legislativní tvorby prvního císaře.¹²⁸

Lex Fuvia, přijatý Augustem, se týkal manumisí otroků, ale řešil i omezení počtu příjemců obilí na příděl. Nabízí se otázka, jak tato dvě témata souvisí. Otroci, kteří byli nově osvobození svými pány, nabývali částečné římské občanství. To jim přinášelo jistá práva, a jedním z nich bylo i oprávnění k obilným dávkám. V praxi se ale, podobně jako dnes, tato metoda využívala jiným než původně zamýšleným způsobem. Pánové své otroky totiž mohli propustit a poté je dál zaměstnávat, ovšem bývalý otrok, stále pracující pro bývalého majitele, byl nyní v rámci spotřeby potravin sám pokryt dávkami obilí a nebylo třeba utrácet za jeho živění. Nejvýraznější legislativní úprava v Lex Fuvia k této v praxi využívané mezery tedy ustanovuje, že otrok nesměl být osvobozen dříve, než nabyl třiceti let.¹²⁹ Zde je pro úplné pochopení potřeba uvažovat v kontextu běžné délky života římských otroků. Jejich životní a pracovní podmínky byly často tvrdé, což znamenalo, že se často nedoživali vysokého věku a po třicátém roku života byli často těžkou prací již natolik fyzicky „opotrebováni“, že nedokázali podat takové výkony, jako dříve.

2.3. Auxilia

Augustovým reformám armády se nevyhnula ani auxilia. Zavedení stálé armády ovlivnilo i zapojení spojenců Říma či svobodných provinciálů. Jejich vojáci nemající římské občanství sloužili v takzvaných pomocných sborech. Tyto jednotky, které Římané nazývali auxilia, často doprovázely legie, podléhaly ale odlišné organizaci.

¹²⁸ RICKMAN, Geoffrey, *The Corn Supply of Ancient Rome*, Oxford: Clarendon Press, 1980, strana 174, ISBN 0198148380

¹²⁹ RICKMAN, Geoffrey, *The Corn Supply of Ancient Rome*, Oxford: Clarendon Press, 1980, strana 184 - 186, ISBN 0198148380

Tyto jednotky, skládající se z neobčanů z Římem ovládaných území či římské periferie na jednu stranu kompenzovaly slabší místa legií. Jedním ze slabých míst bylo například minimum (nebo absence) mužů bojujících jako lehká pěchota, kavalerie či lučištníci nebo prakovníci. Toto zařazení cizinců přinášejících specifické bojové styly a výzbroj poskytovalo rozmanitost do celkem jednotvárných římských legií, tvořených především těžkooděnci. Díky pomocným sborům legie doplňuje lehká a těžká jízda, lučištníci či peltasté. Další výhodou bylo, že díky zapojení vojáků z podrobených kmenů Římané snížili, a to ve prospěch vlastní síly, své vojenské stavy, které by mohly hypoteticky v rámci revolty být využity proti impériu.¹³⁰

Na stranu druhou, auxilia sloužila jako nárazník legie. Toto dvoustupňové uvažování můžeme vidět například u Tacita (římský politik a historik, 56 př.n.l. – 120 př.n.l.), když v knize o císaři Agricolovi píše: „*Seřadil své dychtivé a zbrklé vojáky takovým způsobem, že pomocná pěchota v počtu 8 000 posílila jeho střed, zatímco na jeho křídlech bylo umístěno 3 000 jezdců. Legie byly postaveny před opevněným táborem; jeho vítězství by bylo mnohem slavnější, kdyby bylo vyhráno bez ztráty římské krve, ...*“¹³¹

Z těchto relativně nestejných jednotek tvořených válečníky podmaněných království a kmenů se staly speciálně vyzbrojené jednotky organizované podobně, jako legie. Stejně jako legionáři, i auxilia měla nově status pravidelné armády. A stejně jako jejich kolegové s římským občanstvím sloužila po boku svých regionálních druhů ve stálých jednotkách, dostával se jim stejně tvrdý a průběžný trénink, podrobovala se tvrdé disciplíně, ale také dostávala pravidelný plat.¹³²

Příslušníci pomocných jednotek měli ve srovnání s legionáři nižší žold, který jim byl v té době vyplácen po splátkách zvaných stipendium. Konkrétní dokument popisující jejich

¹³⁰ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 71 ISBN 80-7021-688-3

¹³¹ TACITUS, Agricola, odstavec 35

¹³² FIELDS, Nic. The Roman Army of the Principate 27 BC – 117 AD. Osprey Publishing, 2009. s. 4, ISBN 1846033861

vyúčtování máme dochován u dvou vojáků sloužících v Egyptě. Pochází z roku 81 n. l., což je 61 let po Augustově skonu a můžeme se v něm dočíst následující: „*Quintus Julius Proculus z Damašku přijímá první splátku svého žoldu ve třetím roce císařovy vlády ve výši 247,5 drachmy (drachmy se tehdy na sestercie převáděly nejspíše v kurzu 1:1), z níž se strhává...*“¹³³ Dále máme v seznamu výčet položek, které snižují výměr žoldu, a to je seno (10 drachem), strava (80 drachem), oslava Saturnálií (20 drachem) a jedna neznámá položka (60 drachem). To dohromady činilo 182 drachem a tím pádem si daný voják přišel pouze na 65,5 drachmy.¹³⁴

2.3.1. Zdroj a výběr mužů pro pomocné jednotky

Ačkoliv teoreticky mohli Římané do auxilií vybírat vojáky odkudkoliv, kam až sahala ramena jejich impéria, v praxi byli celkem vybíraví, a to z pochopitelných důvodů. Pokud vybírali muže z vojensky založených společenství, získali kvalitnější vojáky.

Mezi národy, které v pomocných sborech sloužily, můžeme často nalézt Galy, Germány či Hispánce, respektive muže z kmenů žijících na těchto územích v područí Říma. Na západě často do auxilií volili například urostlé Galy, známé pro svou divokost a statečnost. Tito předchůdci dnešních Francouzů, bojující ať už jako pěchota či jízda, byli zastoupeni napříč římskou armádou velmi silně. Odhaduje se, že v začátcích impéria mohli tvořit okolo 40 tisíc pěších a 15 tisíc jízdních. Na východě říše byli podobně oblíbení Syřané, a to pro své vysoce ceněné dovednosti s lukem, či Thráčané (dnešní Bulharsko), kteří byli velmi praktičtí a flexibilní bojovníci. Dále můžeme jmenovat specializované jednotky jako baleárské prakovníky, krétské lučištníky či núbijskou lehkou jízdu. Tyto jednotky nabízely unikátní bojový styl pramenící ze specifik jejich původního prostředí. Celkově sloužila auxilia v armádě během císařského období jako hlavní zdroj jízdy a mužů bojujících střelnými či vrhacími zbraněmi.¹³⁵ To poté v kombinaci především s těžkou pěchotou legie vytvářelo daleko

¹³³ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 95, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹³⁴ GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. s. 95, ISBN 978-80-7391-262-8.

¹³⁵ Tamtéž, s. 58

univerzálnější a flexibilnější bojovou sílu. Samotné římské legie se totiž v některých specifických situacích mohli stát znepokojivě jednostranné, například při boji s Parthy.

Jako příklad zapojení výjimečných vojáků z podrobených provincií uvedme například Batávce. Tento podkmen Chettů žijících u říčních břehů mezi Rýnem a Mázou byl nejen bojově zdatný – Římané jej v rámci svých pomocných jednotek označovali za nejsilnější a nejstatečnější, ale jeho muži také díky zkušenostem s životem u vody dokázali přeplavat řeku v plné zbroji. Měli tak možnost bojovat okamžitě poté, co se z toku dostali na souš.¹³⁶ Známí byli i tím, že později tvořili velkou část císařovy osobní germánské stráže. Tyto jejich speciální schopnosti jim od Říma zajistily individuální přístup. Byli osvobozeni od daní z půdy a hlavy, které platili téměř všichni peregrini, svobodní obyvatelé Říma, kteří ovšem neměli občanství.¹³⁷

„Nejvíce odvážní ze všech germánských kmenů v Galii, Batávci, drží jen málo pobřeží řeky, ale ovládají ostrov na Rýnu. Dříve byli součástí Chattů, a během občanské války se přestěhovali do svého současného domova – kde bylo jejich osudem stát se součástí Římské říše. Přesto si však stále zachovávají čestné privilegované postavení, na důkaz svého starodávného spojení s námi. Nejsou vystaveni ponížení placení tributu nebo vykořisťování daňovými výběřčími. Svobodní od daní a zvláštních poplatků a připraveni pro nasazení v boji. Jsou jako zbraně a zbroj – , pouze pro použití v válce‘.“¹³⁸

Tacitus dále uvádí (*Historiae* 1.59, 2.27, 66, 4.12, *Annales* 2.8, 11), že Batávci stáli v osmi kohortách a jedné ale (což byla obdoba kohorty pro jízdu). To nám dává tabulkový počet okolo 5 000 válečníků, což je na relativně malou batávskou oblast velký počet. Nezanedbatelná část zdejší mužské populace tedy sloužila v pomocných jednotkách napříč impériem.¹³⁹

¹³⁶ FIELDS, Nic. *The Roman Army of the Principate 27 BC – 117 AD*. Osprey Publishing, 2009. s. 4, ISBN 1846033861, 18

¹³⁷ FIELDS, Nic. *The Roman Army of the Principate 27 BC – 117 AD*. Osprey Publishing, 2009. s. 17, ISBN 1846033861

¹³⁸ TACITUS, *Germania*, odstavec 29

¹³⁹ FIELDS, Nic. *The Roman Army of the Principate 27 BC – 117 AD*. Osprey Publishing, 2009. s. 18, ISBN 1846033861

Ovšem i Batávané spolu s několika dalšími nedalekými kmeny byli zodpovědní za to, že Řím začal později nasazovat pomocné jednotky dále od jejich místa původu. Důvodem bylo jejich povstání proti římské nadvládě v letech 69 př. n. l. až 70 př. n. l.

2.3.2. Organizace

Na rozdíl od legií, jejichž strukturu jsme si popsali výše, fungovala vojska v menších celcích po pěti stech mužích (počtem odpovídající kohortě), což umožňovalo jednodušší alokaci těchto kompaktnějších sborů.¹⁴⁰

Trend silného využívání pomocných sborů byl nastaven už během občanských válek prvního triumvirátu.

„Cézar dal příklad tím, že vedl tisíce svých galských jezdců, s cílem je použít jako rukojmí pro zajištění věrnosti jejich krajanů, a zároveň navýšit velikost své armády. Pompeius následoval jeho příklad a snažil se nahradit ztrátu italského rekrutovacího základu náborovým zdrojem z východních provincií. Galská jízda se ukázala být velkým úspěchem; během tažení proti Thapsu ukázali značnou převahu nad africkými lehkými jezdci, kteří byli dříve považováni za nepřekonatelné bojovníky v jezdeckém boji.“¹⁴¹

Za vlády Augusta dochází k systematické organizaci auxilií. Restrukturalizoval je a stanovil pevná pravidla pro složení a vedení těchto pomocných sborů. Byly již zřizovány jako standardní jednotky, a to včetně tradičně intenzivního výcviku římské armády nebo jednotných uniforem pro přehlednou identifikaci. Dělo se tak jak v případě pěchoty, tak kavalerie. Aby sbory dobře zapadly do systému legií, byly organizovány nikoliv dle svých regionálních, ale římských vojenských standardů, ačkoliv pro ně platila specifika – ovšem unifikovaná pro všechny pomocné sbory. Říše byla obrovsky rozlehlá a oplývala mnohými regionálními a terénními specifiky (například boj v poušti má odlišné nároky od boje v lesnatém, kopcovitém prostředí). Augustus proto zavedl širokou různorodost jednotlivých

¹⁴⁰ ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 71 ISBN 80-7021-688-3

¹⁴¹ CHEESEMAN, George Leonard. The Auxilia of the Roman Imperial Army. Ares Publishers 1992. s. 12 ISBN 0890050961

auxilií. Díky jejich zapojení byly legie schopny se lépe vypořádat s odlišnými specifiky jednotlivých koutů impéria.

3. Římská společnost na přelomu republiky

3.1. Počet obyvatel

V Res Gestae se můžeme dočíst, že Augustus zorganizoval trojí sčítání lidu, celkem třikrát. Poprvé provedl sčítání římského lidu během svého pátého konzulátu spolu se svým přítelem a státnickým pomocníkem Markem Agrippou. Ve výsledném lustru bylo evidováno 4 063 000 občanů. Podruhé, to už za konzulátu Gaia Censoria a Gaia Asinia, provedl s konzulským impériem další sčítání. Výsledné lustrum bylo navýšeno na 4 233 000 občanů. Napotřetí, kdy Augustus provedl sčítání spolu se svým synem Tiberiem, bylo sečteno necelých 5 milionů občanů.¹⁴²

Zde můžeme vidět, že počet římských občanů narůstal. To je ovšem spíše než dílem níže popsané Augustovy legislativy na podporu natality dílem udělování občanství vysloužilým vojákům z pomocných jednotek. Celkově se počet obyvatel v rozpínající se Říši za jeho vlády odhaduje na 70 až 100 milionů.¹⁴³

Tento poměr, respektive nepoměr občanů a dalších obyvatel říše, nám umožňuje lépe pochopit skutečnost, že občané, na rozdíl od zbytku obyvatel území, nebyli zatíženi daněmi.

3.2. Změny v postavení žen

Ženy se v tradičním římském právu netěšily silnému postavení, leč v posledních letech republiky nabývaly ženy větší faktické svobody. Jednak hmotně, ženy začaly vlastnit majetek na své jméno a mohly o něj samy pečovat, ale i společensky. Můžeme jmenovat například společenskou změnu, která ženám nově povolovala při hostině ležet na ikonické římské lenošce stejně jako muži. To dříve nepřipadalo v úvahu. Tato změna návyků se promítla i do toho, kdo v Římě hýbal zákulisní politikou. Římské ženy získaly výrazně větší vliv na politický chod republiky, později impéria. To můžeme pozorovat na příkladu Bruta zmiňovaného v úvodu práce. Zde výrazně figurovala jak jeho matka, která uspořádala poradu

¹⁴² AUGUSTUS, Res Gestae Divi Augusti, odstavec 8

¹⁴³ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 225, ISBN 978-80-7381-769-5.

o následujících krocích poté, co se podílel na zavraždění Caesara, či jeho dominantní manželka, která mu ráda udělovala politická zadání.¹⁴⁴

¹⁴⁴ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 225, ISBN 978-80-7381-769-5.

4. Společensky stabilizační legislativa

4.1. Rodinné právo

Rodina je základ státu. To si Augustus velice dobře uvědomoval. Za jeho mládí prožívala tradiční římská rodina jako instituce turbulentní období – rozvody, nevěra, divoké hýření, lidé často žijící svobodně mimo manželský svazek i ve vyšším věku apod. To vše bylo v tehdejší Římě čím dál častějším sociálním jevem.

Poetický popis soudobé situace nám nabízí Horatius v jedné ze svých básní:

*„Časy plné hříchů znečistily
nejdříve svatost manželství, dům a rod:
Z tohoto pramene se rozlily
prokletí na lid a vlast.“* ¹⁴⁵

Proto se v roce 18 př. n. l. císař Augustus zaměřuje právě na tuto sociální problematiku. Obzvláště mu vadilo, že mezi vyššími vrstvami bylo manželství stále méně časté. Také se dělo to, že se objevovalo čím dál více párů, které se sice vzaly, ovšem nepřivedly na svět potomky a manželství zůstávala bezdětná. Tyto jevy byly zjevným ohrožením tradice a hodnot táhnoucí se v římské kultuře už od dob Romula a jeho ideální rodiny.¹⁴⁶ Proto se Augustus, při své snaze obrany tradičních hodnot Říma, především u vyšší třídy rozhodl postavit proti tomuto tradice ohrožujícímu trendu. ¹⁴⁷

Císař si tedy dal jasný cíl. Pomocí legislativních nástrojů navrátit tradice římské rodiny, pozdvihnout morálku a navýšit porodnost jak u římské smetánky, tak i celkovou populaci rodilých Římanů žijících v srdci říše, Itálii. ¹⁴⁸

¹⁴⁵ MARTIN, Theodore. Wentworth Press, 2016. ODE XIV, to Romans, s. 157, ISBN 1371974152

¹⁴⁶ CSILLAG, Pál. The Augustan laws on family relations. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976. s. 20-25

¹⁴⁷ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 905, ISBN 978-1-01-295258-7

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 905

Realizací této obhajoby společenské morálky byla nová legislativa. Proto přijal několik zákonů, které se věnovaly různým aspektům rodiny, ovšem se stejným cílem. Jako první na podporu sňatků a plození dětí vzniká Lex Julia de Maritandis Ordinibus. O rok později přichází zákon upravující cizoložství jménem Lex Iulia de Adulteris Coercendis a nakonec po 26 letech zákon snažící se o demografický růst, Lex Papia Poppeae. Řada těchto nových zákonů měla za cíl upevnit římskou rodinu. Zůstává nicméně paradoxem, že právní úprava podporující znovuupevnění hodnot tradiční římské rodiny, byla vzhledem k míře zásahu takto hluboko do soukromí občanů dosti revoluční. Například nevěru bylo běžné řešit v rámci rodiny, ne státu.¹⁴⁹

Stříbrnou nití Augustovy legislativní snahy v oblasti rodinného práva jsou velké problémy s uvedením zákonů ve faktickou účinnost, a to nejen ve společnosti, ale ironicky i v samotné domácnosti Augusta vzhledem k divokému životu jeho dcery. Zákony byly později často revidovány, právě kvůli odporu, s jakým byly přijímány, a faktické společenské nepraktičnosti.

První Augustův pokus o přísnou úpravu rodinného práva přišel relativně záhy po nastolení jeho dominance po bitvě u Actia, a to v roce 28 př.n.l. Tvrdá nařízení postihovala i svobodně žijící jedince. To proto, aby se zvýšil počet rodin a porodnost. Zároveň dochází k legislativnímu popření sňatků mezi senátory a propuštěnci, aby se zamezilo míšení vyšší římské třídy s nízkou. Zákon nejen trestal, ale také motivoval a odměňoval. Ti, kteří v manželském sňatku byli, se mohli těšit kariérami výsadám a výhodám. Nicméně v praxi toto Augustovo úsilí skončilo neúspěchem. Zákon se těšil tak silné obecné nepopularitě, že Augustus polevil – ponechal v platnosti pouze privilegia zákonem stanovená, ale postihy zrušil.¹⁵⁰ Avšak nevzdal se a po zhruba jedné dekádě přichází s dalším legislativním produktem na stejné téma.

¹⁴⁹ MULIER, *Maritus v*: The double picture in adultery laws from Romulus to Augustus, odstavec 4.1. časopis *Fundamina : A Journal of Legal History* Vol. 21, No. 2 (<https://journals.co.za/toc/funda/21/2>)

¹⁵⁰ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. *Augustus und seine Zeit*. Wentworth Press, 2018. s. 902, ISBN 978-1-01-295258-7

4.1.1. Lex Iulia de maritandis ordinibus

„Nadměrná volnost rozvodů ohrozila výsadní postavení vládnoucích tříd, proto Augustus učinil energický, byť i marný pokus obrodit Římskou rodinu.“¹⁵¹

Zavedením julského zákona o urozených (de maritandis ordinibus) přišlo v platnost nařízení, že každý urozený Říman – muž ve věku od dvaceti pěti do šedesáti let musel být ženatý nebo přinejmenším zasnoubený. Pro ženy bylo zvykem vstupovat do manželství dříve a nezdědka kdy i se staršími muži, což úprava reflektovala. Římanky tedy měly obdobnou povinnost, a to uzavřít ve věku od dvaceti do padesáti let manželství dle normy, tedy matrimonium secundum legem Iuliam Papiamve Poppaeam Contractum.

Římané dokonce měli pro nezadané pojem. Ten, kdo se ocitl v zákonem stanovené věkové kategorii a manželství se vyhýbal, byl nazýván caelebs (slovo, ze kterého etymologicky pochází český výraz celibát). Právě zasnuby byly zpočátku možným legálním způsobem, jak manželství, přinejmenším na jistou dobu, uniknout, a zároveň se vyhnout postihu. Postihem bylo například to, že caelibes nemohli nabýt dědictví či odkaz.¹⁵²

Proto se někteří například zasnoubili s nezletilými dětmi. Tím pádem se čekalo, než tyto děti nabydou způsobilosti sňatek uzavřít. Ve chvíli, kdy se tak stalo, zasnuby se zrušily. Tím se v praxi dalo získat několik let svobodného života bez státního postihu. Právě proto byla později v reakci na tuto praktiku doba zasnub omezena pouze na dva roky, a aby byly zasnuby platné, muselo být budoucí nevěstě přinejmenším 10 let. To proto, že dívka musela dosáhnout minimálně 12 let věku, aby mohla vstoupit do manželství (u muže to bylo 14 let). Nižší věk nevěsty činil absolutní překážku vzniku manželství. Bylo ovšem možné získat výjimku, a to u dvou příležitostí. Jednou byly, v rámci budování Augustova kultu osobnosti celkem nepřekvapivě, císařovy narozeniny.¹⁵³

¹⁵¹ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. s. 46, ISBN 80-200-0243-X.

¹⁵² GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 903, ISBN 978-1-01-295258-7

¹⁵³ CSILLAG, Pál. The Augustan laws on family relations. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976. s. 82

Druhá možnost pro udělení výjimky byly časově relativně ojedinělé světské hry, což je kostrbatý překlad římského slova saeculum označujícího periodu 100 let, nebo také dobu jedné generace (pokud bereme 100 let jako téměř nejdelší možný lidský život). Tato doba se od posledního svátku naplnila právě během Augustovy vlády, a to v roce 17 př. n. l., kdy na počest významného okamžiku Augustus zorganizoval lidi saeculares. Oslavy trvaly tři dny a tři noci.¹⁵⁴

Právě díky protokolu z lidí saeculares v roce 17 př. n. l. máme důkaz o tom, že Lex Iulia de Maritandis Ordinibus již byl v platnosti.¹⁵⁵

Existovala ještě další výjimka, která stejně jako zasnoubení umožňovala svobodný život. Ta se vztahovala na jedince, kteří se sice nacházeli ve věku mezi 25 a 60 lety u mužů a 20 a 50 lety u žen, nicméně nebylo by rozumné po nich, vzhledem k okolnostem jejich života, požadovat uzavření manželství. To byly například ženy bezprostředně po rozvodu či vdovy. Během dané lhůty by nebylo správné požadovat po nich uzavření nového sňatku.¹⁵⁶

Stejně jako u předchozí neúspěšné úpravy, zákon nejen postihoval ty, kteří se mu vzepřeli (byť pasivně), ale zároveň rovněž odměňoval. Poskytoval určité výhody pro ty, kteří následovali jeho ustanovení. Ženatí s dětmi se těšili prioritě při obsazování veřejných pozic a také privilegiím během veřejných slavností a divadel.¹⁵⁷

4.1.2. Lex Iulia de adulteris coercendis

Dalším významným Augustovým zákonem z oblasti rodinného práva, které mělo za cíl upevnit římskou společnost, byl Lex Iulia de adulteris coercendis. Ten se datuje do roku 18 př. n. l.

¹⁵⁴ <https://www.britannica.com/sports/Secular-Games>

¹⁵⁵ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 903, ISBN 978-1-01-295258-7

¹⁵⁶ CSILLAG, Pál. The Augustan laws on family relations. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976. s. 82

¹⁵⁷ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 903, ISBN 978-1-01-295258-7

Zavedením Lex Iulia de adulteris coercendis se poprvé v římské historii stává nevěra proviněním proti veřejnému pořádku. Jak víme, postavení muže a ženy bylo v římském právu silně disproporční, a to se projevilo i dvojitým metrem v případě nevěry. Nevěra, tedy situace, kdy má jeden z manželů sexuální poměr s někým jiným, byla v případě ženy zločinem vždy. Naproti tomu muž se provinil pouze za předpokladu, že nevěru spáchal s vdanou ženou, jelikož v tomto případě ohrožoval (tradiční) rodinu jiného občana. A contrario, poměr ženatého muže se svobodnou ženou trestně postihován nebyl.¹⁵⁸

Tento zákon se bohužel nedochoval v celku a máme jej zpětně poskládaný z vícera pozdějších zdrojů. Vzhledem k jeho obsáhlosti je toto „lepení střípků“ relativně složité. Jedním ze zdrojů jsou například Digesta, kniha 48, oddíl 5. Tam se můžeme dočíst, jak Juliánské zákony upravovaly situaci, kdy se kuplířství dopustil manžel vůči své vlastní ženě. To mohlo nastat v situaci, kdy člověk poskytl své obydlí cizoložníkům. S takovým se nakládá rovněž jako s cizoložníkem. Upravena byla i aktivní legitimace k obžalobě – například možnost vznést obvinění nezletilému jedinci do 25 let věku. To ovšem za pouze předpokladu, že se situace netýká jeho vlastního manželství.¹⁵⁹

4.1.3. Cizoložství a jeho důsledky

Máme zde i velice přísný legální důsledek cizoložství. Tím je možnost pro otce zabít v jeho vlastním či zeťově domě cizoložníka, ovšem preferuje se trest opovržení.¹⁶⁰

Bližší popisuje danou situaci Paulus ve spise Názory:

„V druhé kapitole lex Iulia týkající se cizoložství je adoptivnímu nebo přirozenému otci povoleno zabít vlastníma rukama cizoložníka přistiženého při činu se svou dcerou ve svém vlastním domě nebo v domě svého zetě, a to bez ohledu na jeho hodnost.“¹⁶¹

¹⁵⁸ Maritus v Mulier: The double picture in adultery laws from Romulus to Augustus, odstavec 4.1. časopis Fundamina : A Journal of Legal History Vol. 21, No. 2 (<https://journals.co.za/toc/funda/21/2>)

¹⁵⁹ Digesta, kniha 48, oddíl 5

¹⁶⁰ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 905, ISBN 978-1-01-295258-7

¹⁶¹ Paulus, Opinions, 2.26.1., L

Toto právo je ovšem dáno právě jen otci a nikoliv manželovi, který přistihne svou ženu při koitu s jiným mužem a navíc pouze, když jsou přistiženi in flagranti. Je tak z toho důvodu, že otec spíše projeví soucit k vlastní dceři než její ponížený manžel.

Manžel mohl během přistižení při aktu zabít cizoložníka (nikdy však spolu se svou ženou) pouze ve třech konkrétních případech. Jednak to byly osoby postižené infamií, tedy ty, kteří mají újmu na občanské cti, dále prostitutky (které ovšem byly postiženy infamií už z podstaty svého povolání, stejně jako herci či gladiátoři) a otroci.

Možné legální konání manžela během přistižení nevěrné ženy popisuje Paulus následovně: *„Manžel nemůže zabít nikoho přistiženého při cizoložství kromě osob, které jsou postiženy infamií, a těch, kteří prodávají svá těla za účelem zisku, a také otroků. Jeho žena je však vyloučena a je mu zakázáno ji zabít.“*¹⁶²

Manžel tedy manželku nesměl zabít v žádné situaci, ovšem za splnění jistých podmínek tak mohl učinit u cizoložníka. Také měl druhou možnost, a to zadržet jej. To ale mohl udělat maximálně na délku 20 hodin a za účasti sousedů.

Zadržení a lhůtu nám popisuje Paulus na následujících řádcích:

*„V páté hlavě zákona Julia je opět stanoveno, že je dovoleno zadržet cizoložníka, který byl přistižen při činu, na dvacet hodin a předvolávat sousedy jako svědky.“*¹⁶³

Následně bylo manželství rozvedeno a záležitost předána soudu, kde mohlo být rozhodnuto dvojím způsobem. Buď byli provinění posláni do vyhnanství, a to na ostrovy – pochopitelně každý na jiný. Druhou možností byl mírnější důsledek odhaleného cizoložnictví, a to konfiskace části majetku viníků. Augustus tento zákon sám aplikoval u své dcery Julie,

¹⁶² Paulus, Opinions, 2.26.3., L

¹⁶³ Paulus, Opinions, 2.26.3., L

a dle slov Tacita jej sám dodržoval přísněji, než bylo obecně vyžadováno. Julii poslal do vyhnanství na Italský ostrov dnes pojmenovaný Ventotene.¹⁶⁴

Manžel měl právo zabít nebo ve svém domě uvěznit pouze milence.¹⁶⁵ Pokud ovšem manželku zabil i tak, nebyl postižen tak přísně, jako kdyby ji zabil mimo situaci nevěry. Zákonodárce k němu totiž projevuje jisté sympatie s touto pro každého nezáviděníhodnou situací, a proto trest zmírňuje. Paulus komentuje tuto situaci následovně:

„Bylo rozhodnuto, že manžel, který zabije svou manželku, když je přistižen s cizoložníkem, bude potrestán mírněji, protože čin spáchal netrpělivostí způsobenou spravedlivým utrpením.“¹⁶⁶

Lhůta k podání žaloby byla 60 dnů a aktivně legitimováni byli opět otec manželky a její manžel. Pokud manžel žalobu nepodal, ale měl, stával se spoluvíníkem. Trest za jeho čin bylo takzvané lenocinium, které můžeme popsat jako tiché povzbuzování či souhlas manžela s cizoložstvím spáchaným manželkou.¹⁶⁷ Stejně byl potrestán i tehdy, pokud o nevěře věděl a manželku nezapudil. Po vypršení lhůty otce a manžela se žaloba stala actio popularis s lhůtou čtyři měsíce. V tomto čase tedy mohl žalobu podat kterýkoliv občan.¹⁶⁸

4.1.4. Lex Papia Poppeae, Augustův cíl tří dětí

Na začátku Augustovy vlády došlo, vzhledem k výše popsaným faktorům (války, nemoci, nestabilita atd.), k propadu demografické křivky. Protože Augustovu mysl plnily obavy nad úbytkem římského obyvatelstva, snažil se tento trend zvrátit. Měl ambici zařídit zvýšení porodnosti, ale zároveň také držet čistou krev římských rodin. V rámci podpory rodiny přijal v roce 9 našeho letopočtu legislativní stimul, zákon Lex Papia Poppeae.

¹⁶⁴ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 905, 906, ISBN 978-1-01-295258-7

¹⁶⁵ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, Římské právo, C.H. Beck 1995, s. 337, ISBN 80-7179-031-1

¹⁶⁶ Paulus, Opinions, 2.26.4., L

¹⁶⁷ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, Římské právo, C.H. Beck 1995, s. 337, ISBN 80-7179-031-1

¹⁶⁸ Digesta, kniha 48, oddíl 5

Ten rozšiřoval jeho výše popsanou předešlou legislativu, a to konkrétně Lex Iulia de Maritandis Ordinibus z roku 18 př. n. l. a Lex Iulia de Adulteriis Coercendis z roku 17 př. n. l.

Lex Papia Poppeae obsahoval ustanovení, která jednak podporovala natalitu, ale také upravovala náležitosti manželského a rodinného života. Privilegoval jedince, kteří měli více dětí, a také jim uděloval různé výhody. Naproti tomu trestal bezdětné. Zvyšoval tresty za celibát, čímž zároveň pomáhal plnit státní pokladnu. I přes tuto Augustovu legislativní snahu nevedl Lex Papia Poppeae k posílení sňatků a stabilitě v rámci výchovy dětí. Bezdětnost a snížený zájem o uzavření manželství tak i nadále zůstávaly rozšířenými fenomény. Zákon dále trestal manželství mezi Římany a cizinci. Lex Papia Poppeae byl v pozdější době modifikován, bylo totiž rozumné snížit přísné trestní následky postihující neplodnost. Povinnost uzavírat manželství a mít děti ovšem zůstávala i nadále.

Legislativní výhody za manželství a narození dětí v 1. století našeho letopočtu popisuje například Dio Cassius v díle Dějiny Říma (54.16.1-1., psáno na počátku 3. století našeho letopočtu):

„[Augustus] vyměřil vyšší daně pro svobodné muže a ženy bez manželů, a naopak nabízel odměnu za manželství a plazení dětí. A protože mezi šlechtou bylo více mužů než žen, dovolil každému, kdo si tak přál (kromě senátorů), aby se oženil se svobodnými ženami, a nařídil, že děti z takových manželství jsou legitimní.“

V rovině úpravy morálky a rodiny je zajímavý ještě zákon Lex Iulia de sumptuaria, tedy zákon o výdajích. Ten měl za cíl limitovat extravagantní částky vydávané zámožným římským obyvatelstvem na předvádění svého majetku. Tím, že zákon redukoval výdaje na luxusní předměty a aktivity, které si římská smetánka dopřávala, tedy například oblečení, šperky či hostiny, měl udržovat jistou, alespoň zdánlivou sociální soudružnost. Cílem bylo podpořit jednoduchý a střízlivý životní styl a tím hypoteticky předcházet sociálním nepokojům z důvodu provokativní nerovnosti mezi plebem a patricii. Tohoto zákona se držel i sám Augustus – podobně jako u zákona de adulteris coercendis. Například své šatstvo si nechával vyrábět přímo ve svém domě.

Z konkrétních situací postižených touto úpravou můžeme uvést například omezení pro hostiny. Ty zákon celkem podrobně kategorizoval na běžné dny, běžné oslavy včetně jejich předvečera a mimořádné svátky. Například výdaje za svatební hostinu byly zastropovány na 1000 sesterciů.¹⁶⁹

Tento zákon ovšem v praxi výrazně pokulhával. Jeho vynucování a kontrola výdajů byly velice složité. Byl proto nejprve obcházen a později zapomenut.¹⁷⁰

4.2. Úprava násilí

Válka je peklo. Tento slavný citát je připisován W. T. Shermanovi, slavnému generálovi z americké občanské války. Nicméně stejný dojem rozhodně pocítily zástupy římských občanů o necelé dva tisíce let dříve za doby občanských válek druhého triumvirátu. Válka nepřinášela jen četné oběti násilností na bojišti, ale rovněž i mimo něj. Vzpomeňme například oběti výše popsaných krvavých proskripcí.

Během takových časů právního bezpráví není divu, že se násilí rozmohlo i v každodenním životě, na ulicích měst i cestách venkova. Jak již bylo popsáno výše, morálka v říši zažívala výrazný úpadek. Násilí spolu s korupcí na několika společenských úrovních se stávaly novým standardem. Augustus pro utěšení situace a návratu k pořádku inicioval několik zákonů, jejichž cílem bylo po nepokojích občanské války snížit míru násilí v celé říši a posílit tak narušenou autoritu státu.

Nejzásadnější jím iniciovanou právní úpravou v tomto směru je Lex Iulia de vi. Tento zákon můžeme členit na Lex Iulia de vi publica a privata. Násilí tedy můžeme dílem Augustových reforem v římském právu dělit na soukromé a veřejné a jeho legislativa se věnovala oběma výše zmíněným kategoriím. Lex Iulia de vi publica obsáhla téma násilí

¹⁶⁹ GARDHAUSEN, Augustus und seine Zeit, Viktor Emil. Nabu Press, 2011, s. 906, ISBN 1174537418

¹⁷⁰ GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018. s. 905, 906, ISBN 978-1-01-295258-7

veřejného a de vi privata násilí soukromého. Je ovšem dodnes sporné a předmětem debat právních historiků, zda tyto části byly obsahem jedno zákona, dvou, či dokonce několika.¹⁷¹

Jako první je nasnadě si upevnit základní linii tohoto členění, tedy jak byl římskými právníky chápán rozdíl mezi soukromým a veřejným násilím a jeho klasifikace. Zde ovšem záleží na tom, zda na kategorizaci hledíme optikou doby vlády Gaia Octaviana, nebo až pozdější.

4.2.1. Pozdější nauka a pojem zbraně

Pozdější nauka nám členění popisuje tak, že rozhodujícím faktorem bylo použití zbraně. Při vykonání násilí soukromého použití zbraně absentovalo, naopak při vykonání násilí veřejného bylo pro naplnění charakteru této kategorie přítomno.¹⁷²

Pokud bychom pro úplnost chtěli definovat ještě pojem zbraně (tela), najdeme jej v páté knize Sentencií, The opinions of Julius Paulus. V kapitole o činech spáchaných davem nalezneme následující definici: *„Ti, kteří plení, vloupávají se nebo berou majetek z obydlí nebo budov jiných lidí, budou potrestáni smrtí, pokud byl čin spáchán shromážděným davem ozbrojeným zbraněmi. Pod termínem „zbraně“ se rozumí všechny předměty, které jsou způsobilé ohrozit bezpečnost člověka.“*¹⁷³

To je celkem široká definice, nicméně výčet předmětů, které římscí právníci chápali jako zbraň, nezahrnoval pouze základní představu tehdejšího bojového náčiní, tedy tradiční nástroje jako meč, kopí či luk, ale také doplňky sloužící k obraně jako například štít, přilbu, ale také předměty, jejichž apriorní účel není zbraní, kde můžeme jmenovat palici, nebo dokonce kameny či lana.¹⁷⁴

¹⁷¹ GREGOR, Martin, Římský stát a právo za vlády císaře Augusta, Leges 2018, s. 113, ISBN 978-80-7502-304-9

¹⁷² GREGOR, Martin, Římský stát a právo za vlády císaře Augusta, Leges 2018, s. 113, ISBN 978-80-7502-304-9

¹⁷³ SCOTT, S.P., The Opinions of Julius Paulus Addressed to His Son, kniha V, The Civil Law, I, Cincinnati, 1932

¹⁷⁴ GREGOR, Martin, Římský stát a právo za vlády císaře Augusta, Leges 2018, s. 113, ISBN 978-80-7502-304-9

4.2.2. Členění soukromého a veřejného násilí dle zájmu za Augusta

Nicméně toto pozdější členění neodpovídá dobovému rozdělení veřejného a soukromého násilí během vlády Gaia Octaviana. Tehdy jako stěžejní dělicí parametr nebyla uváděna zbraň a její použití, ale to, jaký zájem násilí ohrožovalo. Veřejné násilí má tedy dvě dimenze. Buď lze chápat jako zneužití úřadu úředníkem, které poškozují veřejný zájem či zájem státu, ale také napadení veřejného zájmu či pořádku jakýmkoli člověkem či skupinou. Naopak při narušení zájmu jednotlivce poté můžeme hovořit o násilí soukromém.

4.2.3. Tresty za veřejné a soukromé násilí

Pokud odhlédneme od teorie a hledáme hmatatelnější rozdíl mezi dvěma popsányými kategoriemi násilí – veřejným a soukromým, můžeme hovořit o jejich trestání. Veřejné násilí bylo trestáno přísně, jelikož bylo vnímáno jako hrozba pro stát. To bylo v římském impériu bráno velice vážně. Pokud byl dotyčný obviněný odsouzen za čin spadající pod veřejné násilí, trestem mu bylo vyhnanství. Ten, kdo byl odsouzený za násilí soukromé, spadal do širší kategorie možností. Mohl být potrestán mírněji, ale také velmi přísně. Standardní narušení soukromé sféry bylo trestáno tak, že odsouzený přišel o třetinu svého majetku a také mohl být postižen infamií.¹⁷⁵

Pokud se ovšem daný jedinec dopustil nebezpečnější formy soukromého násilí, například v případě, že byl usvědčeným banditou, což byl společensky velmi škodlivý skutek, mohl být usmrcen obzvlášť trýznivým způsobem, tedy například předhozením dravé zvěři.

Obsahem zákona o násilí veřejném bylo určení trestů pro jedince, kteří se dopustili například útoku na úředníky či zástupce veřejného pořádku. Naopak zákon o násilím soukromém upravoval situace jako rvačka či zakazoval nošení zbraní bez povolení. Pod definici zbraně nespádaly jen meče či štíty, ale třeba i palice či kameny.¹⁷⁶

¹⁷⁵ GREGOR, Martin, Římský stát a právo za vlády císaře Augusta, Leges 2018, s. 115, ISBN 978-80-7502-304-9

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 115

4.3. Reformy trestního práva

4.3.1. Obecné nastínění dobového kontextu

Trestní právo v době republikánské a za principátu se od sebe začalo postupně více a více odlišovat. Odráželo měnící se společenské a politické poměry v říši, kde se moc začala koncentrovat v rukou jednoho muže – císaře, a jeho blízkých spolupracovníků.

Objevují se nové tresty či se rozšiřují skutkové podstaty těch stávajících, etablují se rovněž nové způsoby trestání a mění se také organizace soudů a fungování soudců.¹⁷⁷ Tyto změny byly součástí Augustovy celkové reformní snahy s cílem zvýšit efektivitu, ale zároveň také zajistit větší stabilitu římského státního aparátu. Také byly samozřejmě zaměřeny i na upevnění autority císaře, dále měly sloužit k udržení pořádku a morálních hodnot v impériu.

Změny jsou sice v celkovém srovnání trestního práva republiky a císařství velké, nešlo ovšem o skokovou proměnu. Proces vývoje byl postupný.

4.3.2. Změny soudů a nová pravidla při posuzování soudci

Výraznou změnou je volnější interpretace práva. Soudci měli nově větší prostor pro vlastní uvážení během procesu. Byla jim dána výraznější volnost a možnost vlastního uvážení při ukládání trestů, kdy jim například bylo umožněno přihlížet k různým, jak polehčujícím, tak přitěžujícím okolnostem vázajícím se k danému skutku, ale i k pachateli samotnému – nově se nám objevuje například recidiva. Podobně je také více využívána i analogia legis. To je rozdíl oproti předchozímu stavu, jelikož během dob republiky byl trestní proces daleko svázanější a tresty byly přímo diktovány zákonem.¹⁷⁸

V rámci druhů procesní autority vidíme jak změny, tak vazby na republikánské instituty. Vyvíjí se dvě, potažmo tři souběžné formy trestního řízení. Máme zde i úplně nové císařské právo, které se připojuje k již za republiky existujícím formám řízení před *quastiones* a procesu komiciálnímu. Jelikož existuje dualismus trestních řízení, etablují se rovněž dvojí

¹⁷⁷ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 332, ISBN 80-7179-031-1.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 332

system trestů a jejich ukládání. Zákon, který definitivně vybarvuje stanovené formy procesu, je Lex Iulia iudicorum privatorum et publicorum z roku 17 př. n. l.¹⁷⁹ Naopak nám mizí ius provocationis, dříve významné, jelikož bylo považováno za jedno ze základních práv římských občanů. Ovšem vzhledem k tomu, že lidová shromáždění nebyla svolávána, nebylo jej kde fakticky uplatnit.¹⁸⁰

4.3.3. Císařský proces

Vzhledem k nové, zásadní roli osoby císaře ve všech aspektech státního řízení je nepřekvapivou změnou jeho kompetence v trestním právu. Císař odvozoval tuto pravomoc z pozice jednak nejsilnější osoby v celé říši, ale také ze zmocnění senátem. Trestní kompetence principa je poté logickým hybatelem mnoha dalších podružných změn. Císař tedy mohl v určitých situacích jednak sám autoritativně rozhodovat trestní případy, či je delegovat na svůj úřednický aparát.¹⁸¹

4.3.4. Cognitionis extra ordinem

Novým typem trestního procesu je cognitio extra ordinem, což můžeme přeložit jako poznání mimo řád, respektive mimořádné. Jeho mimořádnost spočívala v tom, že nestojí, stejně jako současný tuzemský trestní proces, na akuzačním principu, tedy že trestní stíhání lze zahájit pouze na základě obžaloby či návrhu na potrestání. Naopak se vrací zpět v čas a vychází z principu inkvizičního, který umožňuje zahájit proces z rozhodnutí úředníka. Rovněž z řízení cognitio extra ordinem vypadá prvek quaestiones, což znamená, že se proces neodehrává před porotou, a dokonce mohl proběhnout s vyloučením veřejnosti, což je situace, která by za republiky nepřípadala z hlediska tehdejší legislativy v úvahu.¹⁸²

¹⁷⁹ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 332, 333 ISBN 80-7179-031-1.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 333

¹⁸¹ Tamtéž s. 333

¹⁸² Tamtéž, s. 333

4.3.5. Profesionalizace soudců

Co se soudů samotných týče, lex Iulia iudiciorum publicorum přišlo s novým uspořádáním soudního řízení. Augustus zavedl fungování profesionálních soudců, kteří byli zvaní iudici. Využití profesionálních soudců mělo zvýšit nestrannost a odbornost soudu. Šlo o výrazný odklon od předchozího výkonu soudnictví magistráty, kteří mohli výkon funkce ovlivňovat svými vlastními politickými ambicemi či osobními zájmy v neprospěch potřebné soudní objektivity. Soudci, často jmenováni ze senátorského či jezdeckého stavu, byli doživotně jmenováni císařem a soudcovské album se skládalo ze tří dekurií po tisíci členech. Později byla přidána čtvrtá, která rozhodovala o méně závažných případech a její členové měli nižší cenzus.¹⁸³ Její fungování popisuje Suetonius: „...přidal ke třem třídám porotců čtvrtou, nižší třídu, která měla být nazývána ducenarii a měla se zabývat případy s nepatrnými peněžními částkami“.¹⁸⁴ Zákon také přinesl změnu v minimálním věku pro jmenování soudcem. Ta se snížila z 30 let na 25.¹⁸⁵

4.3.6. Trestní právo v provinciích

Souzení v rámci trestního práva bylo mimo Řím původně omezené na autoritu správce provincie. Nepůsobili zde tedy, jako v Římě, quaestiones, tedy soudní poroty, jejich činnost byla původně omezena na tisíc kroků od Říma. Ovšem jak se můžeme dočíst v Edicta Augusti ad Cyrenenses¹⁸⁶, sepsaného během jeho sedmnáctého držení úřadu tribuna, poroty za Augusta nově vznikají i v provinciích. V tomto dokumentu Augustus popisuje princip obsazení poroty a personální nároky na jednotlivé porotce.¹⁸⁷

¹⁸³ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 334, ISBN 80-7179-031-1.

¹⁸⁴ Suetonius, The Life of Augustus, odstavec 32

¹⁸⁵ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 332, ISBN 80-7179-031-1.

¹⁸⁶ Kyréna je oblast v dnešní Libyi, tehdy římská provincie s helénským vlivem

¹⁸⁷ Edicts of Augustus and Decree of the Senate on the Judicial Process in Cyrene
https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/cyrene_Johnson.htm#:~:text=In%20these%20edicts%20Augustus%20regulates,in%20the%20grant%2C%20prescribes%20the

Bylo ovšem relativně běžné, že si tehdy správce provincie na daném území vytvářel z usídlených římských občanů vlastní poradní orgán zvaný konsilium. Leč standardní soudní poroty vznikly v provinciích právě až za Augusta.¹⁸⁸

4.3.7. Konkrétní trestné činy

Trestné činy prochází za Augusta dynamickou proměnou. Jednak se objevují úplně nové skutkové podstaty, rekvatifikují se stávající, či se rozšiřují – tedy probíhá proces, kdy se další protiprávní jednání podřazují pod již existující crimina.

- ***Crimen majestatus***

Vzhledem k upevňování autority císaře začala za panování Augusta cesta rozšiřování a zpříšňování trestů za *crimen majestatus*, tedy zločiny proti státní moci. Jeho skutková podstata se dříve vztahovala především na státní úředníky a jejich prohřešky při výkonu úřední moci. Za Augusta bylo trestání prohřešků proti státu, v poměru proti pozdějšímu vývoji, ještě relativně mírné. Odsouzenému byl konfiskován majetek.¹⁸⁹

- **Ambitus**

Tento trestný čin se týkal nezákonného ovlivňování voleb či získávání politického vlivu. Překlad latinského slova *ambitus* do češtiny je ohyb, je tedy potřeba zvážit volnější překlad jako ohýbání ve smyslu ovlivňování mínění. Vzhledem k tomu, že za principátu se již hlasování při obsazování úřadů netěšilo své demokratické podstatě, ale záviselo na přízni císaře, byl tento trestný čin rozšířen o nový rozměr. Tím byl nátlak na soudce trestního soudu.¹⁹⁰

¹⁸⁸ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 329, ISBN 80-7179-031-1.

¹⁸⁹ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 336, ISBN 80-7179-031-1.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 336

- **Crimen repetundarum**

Tento trestný čin upravuje skutkovou podstatu, pokud se úředník dopustí zločinu podplácení, vydírání či zpronevěry.¹⁹¹ Představit si můžeme guvernéra provincie, který neoprávněně získá finanční prospěch na úkor občanů provincie. Toto opatření snažící se omezit státní korupci se ve své původní historické podobě objevuje již v zákonu XXII desek, kde je soudci stanoven přísný trest smrti, přičemž pozdějšími zákony je zmírněn na vyhnanství. Mimo všechny státní funkcionáře se okruh adresátů normy za principátu rozšiřuje i na advokáty, a to za předpokladu, že by za své služby požadovali na oplátku honorář nad 10 000 sesterciů. Pokud byl advokát z *crimen repetundarum* usvědčen, trestem mu bylo vyhnanství a pokuta ve výši čtyřnásobku inkasované částky. V rámci vydírání ze strany úředníků se poté vyděluje samostatný trestný čin pojmenovaný *concessio*.¹⁹²

- **Peculatus**

Tento trestný čin byl spojen se zneužitím svěřeného majetku a důvěry. Nešlo tedy pouze o zpronevěru věcí či peněz úředníkem, jemuž byly svěřeny do péče. Postihoval nezákonné využití veřejných financí či majetku, ale také zneužití důvěry u těch, kteří měli na starost úřední listiny. Kdo byl z tohoto trestného činu usvědčen, toho čekala pokuta spolu s vyhnanstvím.

- **Crimen de residuis**

Augustus zavedl nový trestní čin *Crimen de residuis*, který byl svým obsahem pekulatu velmi blízký. Jeho skutkovou podstatu naplnil ten, kdo obdržel určitou věc či věci od státu za účelem výkonu jistého úkolu, ovšem i po jeho vyplnění či nevyplnění ji nadále neoprávněně zadržoval. Pokud takovou věc/věci zadržoval déle než jeden rok, pokutou za tento skutek bylo zaplacení jedné třetiny hodnoty takové věci/věcí.¹⁹³

¹⁹¹ OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*. Dvacátýprvý díl. Praha : J. Otto, 1904. s. 570

¹⁹² Tamtéž, s. 336

¹⁹³KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 336, ISBN 80-7179-031-1.

- **Poena Cullei**

Augustus rovněž obnovil drsný starobylý trest (odhaduje se používání od cca 200 př. n. l) za otcovraždu – takzvanou poena cullei.¹⁹⁴ Tento trest patřil mezi ty vůbec nejkrutější, a proto byl udělován těm, které společnost za jejich činy zavrhl. Jeho výkon spočíval v tom, že odsouzený byl zašit do koženého pytle spolu s některým ze zvířat. Mohl to být pes, had, opice či kohout. Následně byl pytel s odsouzeným a zvířaty hozen do vody.¹⁹⁵

- **Falsum**

Původně falsum směřovalo pouze proti padělatelům peněz a závětí a také proti falešným svědkům. Za principátu bylo ovšem rozšířeno. Nově postihovalo i podvodné obchodní praktiky, tedy pozměňování měn a vah či používání falešného jména nebo korupci soudů a svědků. Postih se lišil podle příslušnosti ke společenské vrstvě. Privilegovaným honestiores hrozilo vyhnanství, humiliores ukřižování.¹⁹⁶

¹⁹⁴ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. s. 213, ISBN 802000243x.

¹⁹⁵ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 337, ISBN 80-7179-031-1.

¹⁹⁶ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 337, ISBN 80-7179-031-1.

5. Ekonomika

Jak už je popsáno v kapitole o římském válečném námořnictvu, fakt, že námořní trasy dozírala velká flotila, zjednodušil proud zboží nejen po říši, ale i mimo ni. Systém loďstev byl nově ve středomořím chytře organizovaný přímo za účelem, aby se doprava po moři stala bezpečnější a rychlejší.¹⁹⁷ To samozřejmě pomohlo obchodu, leč i přes jeho rozkvět za vlády Augusta se nestal hlavním hybatelem římské ekonomiky. A to ani později během vlády jeho následovníků. Pokud pátráme po příčinách, zjišťujeme, že zkrátka chyběl dostatečně velký rozměr, daný tím, že výrobci neusilovali o výnosy větší než ty, které uspokojili jejich vlastní potřeby, a vlivem levné otrocké práce ani neusilovali o jednodušší, mechanické řešení usnadňující a urychlující tvrdou lidskou práci. Toliko příčiny na straně nabídky, ovšem existovaly i na druhé straně poptávky. Neexistoval dostatečně široký trh pro uspokojení produkce z velkovýroby, doprava po moři se sice zlepšila, ale stále existovali jak piráti, tak bouře a doprava po souši byla velmi pomalá a drahá. Proto výroba a obchod činily jen okolo deseti procent ročních příjmů státní kasy, přičemž většinu zbytku pokrývala zemědělská výroba, a to především pěstování pšenice a ječmene.¹⁹⁸

5.1. Prosperita střední třídy, bezpečí zemědělců

Jakkoliv byl konec republiky velmi divokým a nestabilním obdobím, bohatství jednotlivců v říši rostlo, což přímo vedlo k většímu rozmachu obchodu. Nadmíru užitečnou věcí byl Par Augustum pro měšťany, podnikatele, kupce a další zástupce střední třídy a mnohým zajistil vyšší prosperitu. Mír vedl k ještě vyšší efektivitě obchodu, který se stávala stále důležitějším ekonomickým faktorem říše.¹⁹⁹

Zemědělcům, sice svobodným, ale nezanedbatelně zatíženým břemenem pozemkové daně, která z výrazné míry financovala státní náklady,²⁰⁰ sice Augustův mír nutně nepřinesl bohatství, ale přinesl jim v pyramidě potřeb zajištění nižšího stupně, tedy fakt, že nyní byla v

¹⁹⁷ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 227, ISBN 978-80-7381-769-5.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 239

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 240

²⁰⁰ Tamtéž, s. 240

rámci hranic říše výrazně nižší pravděpodobnost, že se přižene cizí armáda, ukradne jim zásoby jídla, znásilní ženy a dcery a v nejhorším případě je zmasakruje.

5.2. Prodej a nákup zboží

Nejvýkonnější v tomto směru bylo samotné srdce říše, Itálie. V Italských městech se etabloje výroba vlněného zboží, v jihoitalské Capui dominují železárny, naopak v předalpském severu a v Kampánii, podobně jako později u nás v severočeských horských oblastech, prosperuje sklářství.²⁰¹

Co naopak v Itálii chybělo a vykupovalo se z provincií i mimo ně, byl relativně široký sortiment zboží. Z konkrétních věcí můžeme jmenovat materiály, jako například luxusní stavební prvek mramor, papyrus na psaní, plátna látek pro oděvy, stažené zvířecí kožešiny či slonovinové kosti a různé kovy.²⁰² Důkaz faktu, že obchod byl živý, ukazují například relativně zachovalé ruiny sloupořadí na tržišti v Leptis Magna, antického města, které se nachází na území dnešní Libye.

5.3. Měnová reforma

Co se platidel týče, obchodu pomohla i měnová reforma. Za dob republiky byly v oběhu zlaté a stříbrné mince. Augustus ovšem přišel s drobnějšími penězi, což zvýšilo praktičnost placení. Co na tom, že jejich apriorní funkcí bylo zajistit placení v rámci potřeb armády a dalších státních výdajů, v dalším oběhu se dobře uplatnily ve prospěch obchodování. Co se jejich složení týče, ve slitinách byly uvedeny dva nové kovy.²⁰³ Jednalo se o žlutou mosaz a červenou měď. Schválena byla rovněž ražba bronzové mince konkrétních měst v rámci provincií, například v Hispánii.²⁰⁴

²⁰¹ Tamtéž, s. 238

²⁰² GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 238, ISBN 978-80-7381-769-5.

²⁰³ Tamtéž, s. 238

²⁰⁴ Tamtéž, s. 239

6. Zásadní události během vlády císaře Augusta

6.1. Bitva v Teutoburském lese

Pokud bychom dnes zavítali do Detmoldu nad Teutoburským lesem, mohli bychom se podívat na mohutný pamatník připomínající tuto bitvu. Pro Římany katastrofa, která duševně postihla i samotného Augusta, který údajně po obdržení zpráv o římské blamáži bloumal po paláci, bušil hlavou o stěny a křičel: „Vare, vare, vrať mi mé legie!“ Pro Němce opak, především v období romantismu 19. století oslavovaný historický moment. Mezi lety 1838 až 1875 vztyčují po etapách, které jsou iniciovány vlnami finančních příspěvků na stavu, v severním Německu Hermannsdenkmal, monumentální sochu Arminia. Mezitím Heinrich Heine píše ve svém lyrickém, leč politicky motivovaném díle Německo, zimní pohádka, oslavné verše na Hermanna, česky Arminia:

„Kdyby s plavými hordami,
Hermann by nevyhrál půtku,
tu veta po německé svobodě,
z nás, byli by Římané vskutku.“

Poté, co se Nero Drusus dostal až za Rýn, bylo Augustovým velkým geopolitickým snem zkrátit severní hranici tím, že by rozšířil římské území od Rýna až k Labi. Toto území ovšem obývali drsní bojovní Germáni.²⁰⁵ Tato oblast se nazývala Bohemie a byla jádrem germánské říše. První pokus o průnik je popsán níže a byl zmařen povstáním v Panonii, nestálé, nově připojené části říše. O tři roky později, v roce 9. n. l., dochází ke katastrofě za Rýnem. Nikoliv zrovna prozíravý římský velitel Varus se zde střetává se zradou Arminia, místního germánského generála, který je naopak velice talentovaný.

Během pozdního léta roku 9 n.l. se Varus dozvídá o germánském povstání. Reaguje tak, jak je zvykem, a tak, jak se učinilo již v roce 4 n.l., tedy shromážděním dostupného vojska a pochodem vstříc rebelům.²⁰⁶ Během pochodu na lesní cestě, kde jsou tři římské legie

²⁰⁵ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 232, 233, ISBN 978-80-7381-769-5.

²⁰⁶ GOLDSWORTHY, Adrian Keith, In the Name of Rome: The Men Who Won the Roman Empire, Yale University Press, 2016. s. 276, ISBN 0300218524

roztaženy do dlouhého pochodového “hada”, tedy v naprosto nepříznivé formaci, se v rámci předvojového průzkumu vzdaluje Arminius. Později se ovšem nevrací – to proto, že zaujal pozici s připravenými vzbouřenci, kteří konvoj přepadají. Římské legie jsou v takticky nevhodné pozici, roztažené v hustém lese protkaném bažinami, masakrovány germánskými válečníky.²⁰⁷ Boje trvají tři dny a během nich celé tři římské legie spolu s šesti pomocnými kohortami a třemi jízdními oddíly v podstatě zmizí.²⁰⁸ Můžeme dopočítat, že to znamená ztrátu okolo 18 00 mužů, což je v podstatě desetina celkového stavu římské armády.

Tento masakr znamenal zastavení římské expanze za Rýn do Germánie a Bohemie nejen v té době, ale později i finálně. S dvaceti pěti legiemi namísto dvaceti osmi, které byly všechny alokované na dané místo, to nebylo proveditelné. Rezervu lokalizovanou v Itálii Augustus nevydržoval. Báł se totiž, že by nějaký charismatický generál tuto sílu blízko centra moci mohl hypoteticky obrátit proti němu a nárokovat si moc.²⁰⁹

Teutoburská katastrofa zamávala nejen s Augustovou psychikou, ale i s celkovou náladou v Římě. Vzrostl strach a zároveň nevráživost vůči Germánům, které nechal císař z Říma vyhnat. Panovaly obavy, aby se Germáni nerozhodli vzít říši útokem, což se nakonec, tehdy, nestalo. Ovšem i tak to znamenalo, že se předchozí, velmi úspěšná Augustova politika územní expanze zastavila.²¹⁰

6.2. Narození Ježíše Krista

Narození a život Ježíše Krista tehdy ještě neměl zásadní význam pro Římskou říši jako takovou, později ovšem ohromný, když Řím učinil z křesťanství své oficiální náboženství. Následně dodnes vnímáme tento okamžik jako naprosto stěžejní pro celou západní civilizaci.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 276, 277

²⁰⁸ Tamtéž, s. 276

²⁰⁹ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 225, ISBN 978-80-7381-769-5.

²¹⁰ Tamtéž, s. 234

Ačkoliv přesné datum Ježíšova narození ve spojitosti s rokem nula je předmětem diskuzí, víme, že to bylo určitě během Augustovy vlády. Historikové uvádí, že právě okolnosti tehdejšího uspořádání, tedy Pax Augusta, později delší Pax Romana, byly právě tím zásadním prostředkem, který umožnil šíření křesťanství do mnoha světových směrů.²¹¹

6.3. Tažení na území dnešní České republiky za vlády Augusta

Skutečnost, zda za vlády Oktaviána pronikly Římské legie na území dnešní České republiky, je nejistá. O této informaci se vedou spekulace, a to ve spojení s tažením proti Markomanskému králi Marobudovi.

Marobud je nejen první král, kterého z tohoto území známe jménem, ale je dokonce i jeho vůbec prvním historicky doloženým obyvatelem. Během svého mládí byl, stejně jako Arminius, vzat za rukojmího a vychováván v Římě.²¹²

Díky osobním talentům a zároveň kvalitnímu vzdělání v centru italské oblasti po návratu ke svým soukmenovcům společensky uspěl a stal se významným lokálním vůdcem. Ačkoliv jeho kmen původně sídlil ve středním Německu, vlivem pohybu Římských jednotek pod vedením Drusa se přesunul na východ, právě do Čech.²¹³

Jelikož byl Marobud významnou osobností, neváhalo se k jeho tažení připojit i mnoho dalších menších kmenů. Proto nakonec vybudoval na východě silnou říši. Vytvořil úctyhodný státní útvar a díky hospodářské prosperitě si mohl dovolit opravdu velkou armádu vystavěnou po římském vzoru o údajné mohutné síle až 70 000 pěších a 4000 jízdních bojovníků. Na rozdíl od svého germánského kolegy a pozdějšího rivala Arminia však Řím přímo nezahlavil – na oko byly vztahy korektní. Na území jeho říše pobývali různí Římané, například kupci, a poselství germánského vládce směrem k Augustovi byla uctívána. Ovšem jeho stále se rozpínající vliv začal být nebezpečný jak pro okolní germánské kmeny, tak na jižní hranici i pro sousední Římskou říši.

²¹¹ Tamtéž, s. 235

²¹² DROBERJAR, Eduard, Příběh o Marobudovi a jeho říši, Praha 2000, s. 36, ISBN 80-86277-10-0

²¹³ Tamtéž, s. 42

Proto bylo proti Maroburdovi naplánováno tažení ze dvou směrů. Dohromady se mělo na výpravě podílet obdivuhodný počet 12 legií a dále auxiliární jednotky. Je ale pravděpodobné, že u všech legií nešlo o jejich plné počty, ale jen o oddělené části celku. Tiberius, tehdy zamýšlený následník trůnu, je vedl směrem od řeky Dunaj a dle záznamu Velleia Patercula se dostal na pět denních pochodů, což odpovídá vzdálenosti cca 150 kilometrů od okrajových osad Marobuda.²¹⁴ Druhé vojsko, jemuž velel Gaius Sentius Saturnin, startovalo z Mohuče (tehdy Mogontiacium) a dostalo se pravděpodobně také do vzdálenosti jen několika málo dní pochodu od nepřítele, ovšem poté zasáhla nečekaná událost. V blízké Panonii propuklo mohutné povstání. Toto nebezpečí z jihu přinutilo Tiberia od tažení odstoupit. Aby ovšem nyní nehrozilo nebezpečí ze dvou stran, Tiberius dojednal s Marobudem smír. Germánský vládce byl uznán králem a přítelem Říma. Mimo jiné se dohodlo také to, že v případném konfliktu jedné ze stran dohody se třetí stranou bude zachována neutralita. To se Římu vyplatilo již záhy během výše popsané bitvy v Teutoburském lese, kdy se Marobud nepřidal k Arminiovým povstalcům v boji proti legiím.²¹⁵

A právě bitva v Teutoburském lese zapříčinila další odložení plánu na anexi Bohemie. Než se podařilo potlačit povstání v Panonii, zabralo to Římanům celá tři léta, tedy až do roku 9. n.l. Ovšem jakmile se podařilo uklidnit situaci a stabilizovat nadvládu, přišla katastrofa v Teutoburském lese, která plány poničila jak fakticky, tak zasáhla mysl stárnoucího Augusta natolik silně, že se prý dokonce měsíc neoholil a tloukl hlavou o stěny ve svém paláci. Připojení Bohemie tedy bylo odloženo na neurčito, ze kterého se později stalo nikdy.²¹⁶

²¹⁴ Tamtéž s. 112

²¹⁵ <http://www.rimskelegie.olw.cz/pages/articles/legincz/legincr.html>

²¹⁶ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 233, ISBN 978-80-7381-769-5.

Závěr

Jakkoliv můžeme konstatovat, že Gaius Octavianus měl mimo výrazné politické schopnosti i notnou dávku štěstí ve své překotné cestě na vrchol, naopak mu Fortuna vůbec nepřála v otázce následnictví.

Po jeho smrti pokračuje císařský mír, který přebírají dědicové říše, tedy linie různých císařů, často z různých dynastií, kteří udržují, někteří navzdory svým chabým schopnostem, rozmach říše. Ten se zastavuje se stavbou Hadrianova valu, který je dodnes symbolikou otočení nastavení mysli do té doby stále se rozpínající říše, která tímto okamžikem pomalu přechází do defenzivy.

Augustova dlouhá vláda se nesla v duchu rozšiřování impéria, úklidu po občanských válkách, legislativní aktivitou, ale také omezování moci senátu a budování kultu vlastní osobnosti. Jak již bylo zmíněno, Gaius Octavius neměl žádného biologického mužského nástupce. Jeho dcera Julie sice měla dva syny s Augustovým přítelem Agrippou, Gaia a Luciu, ovšem ani jeden svého dědečka nepřežil. Proto si Augustus zvolil jako pokračovatele nevlastního syna Tiberia, kterého vyženil od své třetí ženy. Toho vybavil tak silnými pravomocemi, že se Augustovi vyrovnal ve všem až na společenskou prestiž. Ten zdědil říši v relativně stabilní formě a dobré ekonomické situaci. Jako důsledek Augustovy vlády ovšem získal i nepokojnou situaci na hranicích s Germánií. Ta ovšem trápila mnoho dalších císařů, z těch známých například Marca Aurelia ještě o sto let později. Údajně i udělil Tiberiovi radu, aby obecně dále v územních expanzích nepokračoval.²¹⁷

Jako naprosto zásadní projev a poté i důsledek Augustovy vlády můžeme jmenovat Pax Romana. Většina obyčejných lidí v říši, kteří žili z ruky do pusu, neměli prostor ani prostředky řešit politiku, ovšem v těchto chvílích jim v rámci hranic říše nehrozila smrt vlivem války či nepřátelských nájezdů a drancování.²¹⁸

²¹⁷ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 234, ISBN 978-80-7381-769-5.

²¹⁸ Tamtéž, s. 235

Co můžeme celkem bezpečně říci je, zvláště v kontrastu s některými Augustovými následníky, že byl extrémně nadaným organizátorem a jedním z nevlivnějších lidí, které nejen římské impérium poznalo. Svědčí o tom mimo jiné ohromné reformní dílo, které provedl jak na italské, tak provinční úrovni.²¹⁹

²¹⁹ GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložil Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010. s. 234, ISBN 978-80-7381-769-5.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- APPIANOS. Krize římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války). Přeložila Bohumila MOUCHOVÁ a Jan BURIAN. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0060-X
- BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 802000243x.
- BUTERA, SEARS, Battles and Battlefields of Ancient Greece: A Guide to their History, Topography and Archaeology, Pen and Sword Military 2019, s. 363 , ISBN 1783831863
- DROBERJAR, Eduard. Příběh o Marobudovi a jeho říši. Historica (Set out). Praha: Set out, 2000. ISBN 80-86277-10-0.
- ECK, Werner. Augustus: Augustus a jeho doba. Velké postavy světových dějin. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-688-3
- GARDTHAUSEN, Viktor Emil. Augustus und seine Zeit. Wentworth Press, 2018., ISBN 978-1-01-295258-7
- GRANT, Michael. Dějiny antického Říma. 3. vyd. v českém jazyce. Přeložila Alena JINDROVÁ. Praha: BB/art, 2010., ISBN 978-80-7381-769-5.
- GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Augustus: first emperor of Rome. New Haven: Yale University Press, 2014. 136, ISBN 978-0-300-17872-2.
- GOLDSWORTHY, Adrian Keith. Armáda starého Říma. Slovart, 2010, překlad SVOBODOVÁ, Helena. ISBN 978-80-7391-262-8.
- GREGOR, Martin. Římský stát a právo za vlády císaře Augusta. Teoretik. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-304-9.
- CHEESEMAN, George Leonard. The Auxilia of the Roman Imperial Army. Ares Publishers 1992. ISBN 0890050961
- CHRIST, Karl. Krize a zánik Římské republiky. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-029-9
- KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- MARTIN, Theodore. Wentworth Press, 2016. ISBN 1371974152
- OTTO, Jan, Ottův slovník naučný. Dvacátýprvý díl. Praha : J. Otto, 1904.
- SCOTT, S.P., The Opinions of Julius Pailis Addressed to His Son, kniha V, The Civil Law, I, Cincinnati, 1932
- VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. Dvojitý pohled na římské dějiny. Přeložila Bohumila MOUCHOVÁ. Antická knihovna (Arista). Praha: Arista, 2013, ISBN 978-80-86410-69-2.
- VELLEIUS PATERCULUS, Compendium Of Roman History. Překlad SHIPLEY, Frederick. Harvard University Press, 1961
- WALLACE-HADRIL, Andrew. Augustan Rome. London, Bristol Classical, 1993. ISBN 1853991384

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- Rimskelegie.olw -> <http://www.rimskelegie.olw.cz/pages/articles/legincz/legincr.html>

- Snow, Dan, The Battle of Philippi: Death of the Roman Republic, Dan Snow's History Hit, podcast 13:30 -> <https://podcasts.apple.com/gb/podcast/the-battle-of-philippi-death-of-the-roman-republic/id1042631089?i=1000495830510>
- Wikisource https://la.wikisource.org/wiki/In_M._Antonium_Philippicae

3. Seznam použité antické literatury

- Augusti edicti Cyrenaike, dostupný anglický překlad -> https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/cyrene_Johnson.htm#:~:text=In%20these%20edicts%20Augustus%20regulates,in%20the%20grant%2C%20prescribes%20the
- Digesta
- Paulus, Opinions
- Suetonius, Augustus, dostupný anglický překlad-> https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Suetonius/12Caesars/Augustus*.html

4. Seznam odborných publikací

- Maritus v Mulier: The double picture in adultery laws from Romulus to Augustus, odstavec 4.1. časopis Fundamina : A Journal of Legal History Vol. 21, No. 2 (<https://journals.co.za/toc/funda/21/2>)

Signifikantní jevy právní i společenské za doby vlády císaře Augusta

Abstrakt

Tato práce se zabývá císařem Augustem, kterého lze považovat za jednu nejen z nejvýznamnějších římských, ale i světových dějin. Zkoumá jak jeho cestu k moci, tak následnou restrukturalizaci, právní reformy a další úkony tohoto významného historického hráče.

První část se zaměřuje na historický kontext po zavraždění Julia Caesara a postupný nástup jím v závěti adoptovaného Oktaviána moci. Tato kapitola zkoumá období vrcholící krize římské republiky, události po zveřejnění Caesarovy závěti, zásadní střety a zformování druhého triumvirátu a následné střety jeho aktérů, které přímo vedly k finálnímu Augustovu uzmutí moci nad celou říší. Důraz je kladen na bitvu u Phillip a Actia, jakožto situacím, které vždy vedly k eliminaci mocného Augustova konkurenta.

Druhá část rekapituluje Augustovy vojenské reformy. Armáda byla zásadní složkou jeho nástupu k moci. Tyto reformy provedl, aby vytvořil funkční efektivní a profesionální armádu, která jednak zabezpečila hranice říše a zároveň je i posunula. Tento segment se zaměřuje na fungování a změny v římské armádě, tedy ve stálých legiích, pretoriánské gardě a pomocných jednotkách, takzvaných auxiliích. Práce také zkoumá financování legií, podmínky přijetí do armády, uspořádání jednotek, jejich fungování, odchodné a veterány či zavedení vojenského pokladu (*aerarium militare*).

Třetí část se probírá společenské reformy, které inicioval císař Augustus. Tato sekce zahrnuje reformy v oblasti rodinného práva, manželství a sociální politiky. Po dlouhém období občanských válek byla římská společnost v úpadku a tyto právní iniciativy měly za úkol posílit morální hodnoty a zvýšit porodnost mezi římskými občany – přinejmenším to si od nich Augustus sliboval.

Čtvrtá část se zabývá trestním právem a jeho reformami. Tato sekce analyzuje změny v římském právním systému, zavedení nových zákonů a úpravu stávajících právních norem s cílem posílit spravedlnost a veřejný pořádek. Zvláštní pozornost je věnována reformám týkajícím se veřejné bezpečnosti, korupce a trestních řízení.

Pátá část se soustředí na zásadní události té doby, které ovlivnily Augustovu vládu a formování římské říše. Tato sekce přibližuje bitvu v Teutoburském lese, narození Ježíše Krista a vzhledem k naší lokální fakultní relevanci plánované tažení na území dnešní České republiky.

Tato práce se snaží poskytnout ucelený pohled na nástup k moci a později i vládu císaře Augusta a díky dobovému kontextu vysvětlit jeho společenské, trestní i vojenské reformy, a to včetně jejich uplatnění v praxi dopadu na římskou říši. Práce zkoumá Augustovu

přeměnu římského státu a díky nastolení Pax Romana i základy pro další prosperitu římské říše.

Klíčová slova: [3 klíčová slova v českém jazyce]

Císař Augustus

Augustovy právní reformy

Římská armáda za principátu

Significant Legal and Social Phenomena during the Reign of Emperor Augustus

Abstract

This thesis focuses on Emperor Augustus, who can be considered one of the most significant figures not only in Roman but also in world history. It examines both his rise to power and the subsequent restructuring, legal reforms, and other actions of this important historical figure.

The first section focuses on the historical context following the assassination of Julius Caesar and the gradual rise to power of Octavian, adopted by Caesar in his will. This chapter examines the peak crisis period of the Roman Republic, events following the publication of Caesar's will, key conflicts, and the formation of the Second Triumvirate and the subsequent conflicts among its members, which directly led to Augustus' final seizure of power over the entire empire. Emphasis is placed on the battles of Philippi and Actium as events that led to the elimination of powerful rivals of Augustus.

The second section takes a closer look Augustus' military reforms. The army was a crucial component of his rise to power. These reforms were carried out to create a functional, efficient, and professional army that both secured the empire's borders and expanded them. This segment focuses on the functioning and changes within the Roman army, including the permanent legions, the Praetorian Guard, and auxiliary units known as auxiliaries. The work also examines the financing of the legions, conditions for enlistment, organization of units, their operation, retirement benefits, and veterans, as well as the establishment of the military treasury (*aerarium militare*).

The third section delves into the social reforms initiated by Emperor Augustus. This section includes reforms in family law, marriage, and social policy. After a long period of civil wars, Roman society was in decline, and these legal initiatives aimed to strengthen moral values and increase the birth rate among Roman citizens—at least, that was Augustus' hope.

The fourth section deals with criminal law and its reforms. This section analyzes changes in the Roman legal system, the introduction of new laws, and the adjustment of existing legal norms to strengthen justice and public order. Special attention is given to reforms concerning public safety, corruption, and criminal proceedings.

The fifth section focuses on significant events of that time that influenced Augustus' reign and the formation of the Roman Empire. This section discusses the Battle of the Teutoburg Forest, the birth of Jesus Christ, and, given our local faculty's relevance, the planned campaign in the territory of present-day Czech Republic.

This thesis aims to provide a comprehensive view of Emperor Augustus' rise to power and his later reign, explaining his social, criminal, and military reforms within the historical context, including their practical application and impact on the Roman Empire. The work explores

Augustus' transformation of the Roman state and the establishment of Pax Romana, laying the foundations for further prosperity of the Roman Empire.

Klíčová slova: [3 klíčová slova v anglickém jazyce]

Emperor Augustus

Augustus' Legal Reforms

The Roman Army during the Principate